

INFORME

VIOLENCIES SEXUALS EN INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA

Un marc de consens des d'on comprendre i abordar les violències sexuals comeses per part de nens i nois menors de 14 anys

*Informe del Grup de treball
per combatre la violència sexual
en infants i adolescents*

25 de novembre de 2023

ÍNDEX

1.	Introducció: garantir els drets dels infants i evitar la impunitat	1
2.	Els casos denunciats: alarmants i alhora minoritaris en les violències sexuals en infància i adolescència.....	2
3.	Comprendre què està passant: marcs explicatius.....	6
3.1.	Característiques canviants de l'adolescència	6
	<i>Un ambient d'infantesa socioemocionalment favorable, la millor prevenció contra les violències</i>	6
	<i>L'avançament biològic i social de l'adolescència: més vulnerabilitat davant les violències..</i>	7
	<i>La pressió del grup d'iguals i la seva importància</i>	7
3.2.	Un insuficient acompanyament de l'entorn comunitari	8
3.3.	Un marc cultural que normalitza la dominació d'homes sobre dones.....	9
	<i>L'aprenentatge de la masculinitat</i>	10
	<i>Cultura de la violació i vivència del terror sexual</i>	11
3.4.	Impacte de xarxes digitals i accés a la pornografia de masses en absència d'una educació integral en sexualitat.....	12
4.	El doble abordatge de les violències sexuals en infància i adolescència.....	14
4.1.	Prevenció estructural.....	15
	<i>Una veritable educació integral en sexualitat (EIS)</i>	15
	<i>Educació sexual digital</i>	17
	<i>Acompanyament comunitari.....</i>	18
	<i>Masculinitats igualitàries</i>	19
4.2.	Reparació integral.....	20
	<i>Acompanyament d'infants/adolescents que han estat agredides i la seva comunitat, per a la seva recuperació.....</i>	21
	<i>Abordatge d'infants/adolescents que han agredit, per evitar la impunitat i possibilitar la reinserció en la comunitat</i>	22
	<i>Erradicació de les violències institucionals</i>	24
5.	Accions i polítiques públiques que caldria promoure	26

1. Introducció: garantir els drets dels infants i evitar la impunitat

Davant de les vuit denúncies d'agressions sexuals contra menors presumptament perpetrades per nois menors d'edat, molts dels quals de tretze anys o menys, entre l'estiu de 2022 i el de 2023, el juliol de 2023 per Acord de Govern la Generalitat va constituir un Grup de persones expertes que durant tres mesos (juliol, setembre i octubre) hem compartit anàlisis i dades per comprendre l'abast i les causes d'aquestes agressions, i hem elaborat aquest informe per contribuir a explicar, prevenir, reparar i eventualment erradicar aquestes agressions. Abans de finalitzar-lo, l'octubre de 2023 el vam contrastar amb l'Assemblea del Consell Nacional dels Infants i els Adolescents de Catalunya.

Garantir el dret dels infants i adolescents a no ser agredits comporta assegurar que les agressions sexuals causades per adolescents a altres menors no quedin impunes, partint de la base que les accions sobre aquests adolescents s'han de dirigir clarament a contribuir a la reparació, a prendre consciència de l'acció i a evitar la reincidència. Evitar la impunitat ha de ser compatible amb entendre per què el marc legal considera que un infant de 13 anys en avall no pot ser imputable de delictes: perquè sabem que no és capaç de comprendre –de la forma que ho pot fer un adult– la injustícia d'un fet ni d'actuar en base a l'esmentada comprensió.

Això té un paral·lel en l'edat de consentiment sexual, que al nostre ordenament jurídic són els 16 anys. S'entén que per sota d'aquesta edat una persona encara no és capaç d'exercir la seva llibertat sexual, donat que el seu sistema de valors i principis encara està en formació i pot ser fortament influït a l'hora de decidir. Quan el legislador va augmentar l'edat de consentiment sexual de 13 (com era des de 1999) a 16, ho va fer entenent que la racionalitat és una dimensió essencial de les normes jurídiques i que aquesta racionalitat s'assoleix amb el pas del temps.

Finalment, en analitzar els nens de tretze anys o menys que han participat a les agressions, hem tingut en compte que la Convenció de Nacions Unides sobre els Drets dels Infants contempla la negligència o desatenció a un menor com una forma de violència contra els infants, i que exigeix els governs que apliquin mesures administratives, socials i educatives per protegir-los.

* * *

Aquest informe vol contribuir a **comprendre** la situació actual de la violència sexual contra la infància i l'adolescència, en particular pel que fa a recents episodis d'agressions a menors causades per altres menors de tretze anys o menys –és a dir, que per l'edat són inimputables–, i aportar un **marc orientatiu i propostes** per abordar-la. Amb aquest objectiu, la deliberació del Grup de treball ha posat en comú les experteses i coneixements de persones professionals de diferents àmbits i de representants dels diversos departaments del Govern, concretament Drets Socials, Justícia, Interior, Educació, i Igualtat. S'han analitzat dades, s'ha compartit informació i s'han desenvolupat interpretacions i línies d'acció futures.

S'han volgut abordar dues línies d'anàlisi i establir un diàleg entre la preocupació social i política generada arrel dels casos d'agressions sexuals denunciats, d'una banda, i d'una altra una perspectiva més global que permeti analitzar les causes estructurals i poder entendre i incidir en totes les violències sexuals ocorregudes entre i contra menors, més enllà dels casos esmentats. La primera línia d'anàlisi vol veure **l'evolució i situació actual d'agressions sexuals comeses per infants i adolescents, i en especial per menors de tretze anys o menys**, que són inimputables (causes, accions preventives existents, valoració de les accions d'acompanyament i reparació de les persones menors que han comès agressions etc.). La segona línia, més exhaustiva, vol entendre la situació **general de violència sexual contra infants i adolescents a**

la nostra societat (tant la perpetrada per menors com per adults). La combinació d'ambdues permet contextualitzar la primera línia d'anàlisi, i aprofitar l'expertesa, la informació i el coneixement que ja hi ha sobre aquesta darrera qüestió, per poder extreure els vincles entre aquestes dues línies, veure quins enfocaments poden ser compartits, quines accions permetrien preveure'ls, de quina manera s'acompanya i es dona suport als infants i adolescents que han estat agredits, i com s'articula la reparació.

El primer punt de partida de l'informe és el **dret** inalienable que tenen tots i cadascun dels infants a la **protecció** i cura especials per poder créixer i desenvolupar-se amb salut en condicions de llibertat i dignitat, així com a una educació que els permeti adquirir valors, desenvolupar les seves aptituds, el seu judici individual i el seu sentit de responsabilitat moral i social, com estableix la Declaració Universal dels Drets de l'Infant. Això comporta que el disseny i l'abordatge de les violències sexuals s'han de centrar en **els drets i les necessitats dels infants i adolescents**: abans que res els que han estat patit les agressions, i alhora també els que han agredit, reconeixent-los com a subjectes de dret, promovent la seva capacitat per actuar i la seva autonomia progressiva, adaptant les accions al seu desenvolupament maduratiu i tenint com a objectiu la reparació, la no-reincidència i la prevenció.

Un segon punt de partida és entendre les violències sexuals que atempten contra la **llibertat sexual d'infants i adolescents**, creant unes condicions o aprofitant-se d'un context per imposar una pràctica sexual sense el seu consentiment, o creant un entorn intimidatori, hostil o molest, com a forma de violència masclista (Llei 17/2020, del 22 de desembre). Això inclou visualitzar les **múltiples expressions de les violències sexuals, especialment, les més invisibles**: intimidacions psicològiques, agressions explícites (tocaments, violacions i intents de violació); violències normalitzades (exhibicionisme, fregaments, ser acorralada, rebre comentaris o gestos de caràcter sexual no volguts), violència obstètrica, i, especialment, en l'etapa d'infantesa i adolescència, violències sexuals digitals (ciberassetjament a persones menors [*grooming*], vigilància i seguiment, suplantació d'identitat [*phishing*], difusió sense consentiment d'imatges amb contingut sexual i de pornografia [*sexpredding*], etc.).

Amb l'informe es vol contribuir a analitzar les violències com a **fenomen estructural**, superant la lògica individual, reconeixent diversos **factors socials** que les causen, les justifiquen i les naturalitzen, tals com: l'absència d'una educació integral en sexualitat, de quina manera aprenem a ser i a demostrar que som nens o nenes davant del nostre entorn, el paper de la sexualitat en aquest procés de socialització (per què als nens se'ls ensenya que han de tenir molta vida sexual i a les nenes se les segueix ensenyant que s'han de protegir), els discursos d'odi i masclistes a les xarxes socials, el fàcil accés dels infants i adolescents a contingut pornogràfic violent a través dels dispositius mòbils, o el paper del grup d'iguals, entre d'altres. Per això la **prevenció estructural** de les violències sexuals entre infants i adolescents esdevé un eix vertebrador d'aquest informe.

2. Els casos denunciats: alarmants i alhora minoritaris en les violències sexuals en infància i adolescència

Els vuit casos denunciats a Catalunya el darrer any d'agressions sexuals de menors a menors s'han donat a Badalona. Per les dades que tenim, es tracta de 8 agressions denunciades al llarg de dotze mesos, 6 en entorn d'oci (4 als lavabos del centre comercial *Màgic*). En 3 d'elles, les menors que van patir les agressions coneixien els qui les van agredir. Els qui van agredir són tots nois o nens, i les agredides són totes noies o nenes. Hi ha 18 nens i nois identificats com a autors

de les agressions (3 amb antecedents), dels quals 11 són menors de tretze anys i 7 tenen entre catorze i setze anys. Totes les agressions han estat perpetrades en grup, d'entre tres i vuit persones, i diverses d'elles han estat enregistrades. Les agredides han estat 11 nenes i noies, majoritàriament d'entre tretze i quinze anys, tot i que també n'hi ha hagut d'onze anys, de disset i de vint-i-quatre.

No hi ha un únic perfil ètnic o d'origen familiar definitori dels nens i nois que han comès les agressions. En canvi, sí que tenen en comú que han crescut a Sant Roc, un barri de Badalona amb uns altíssims nivells de pobresa cronificada, atur, absentisme escolar i manca d'estructura de comunitat, amb els serveis socials sobresaturats. Tots presenten una validació i normalització de conductes transgressores i de l'ús de violència, amb models antisocials, i han manifestat haver consumit material pornogràfic individualment i en grup.

A mode de clarificació inicial, al llarg de l'informe farem referència a infants i adolescents o nens/es i nois/es indistintament per a totes les persones menors de 18 anys. Això és així perquè l'inici de la pubertat, que marca l'inici de l'adolescència a nivell biològic, és àmplia, es situa entre els 10 i el 16 anys.

Per anar del concret al general, el Grup ha analitzat les dades disponibles:

- Els casos d'agressions sexuals entre menors a Badalona (dades extretes de les denúncies i de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència de la Generalitat, DGAIA)
- L'evolució de les agressions sexuals comeses per menors d'edat (dades extretes de les denúncies, DGAIA i Mossos d'Esquadra)
- La contextualització dels casos de Badalona en relació a la problemàtica de les violències sexuals entre menors (interpretació del Grup d'experts/es)
- Les violències sexuals en infància i adolescència (perpetrades, sobretot, per persones adultes) (dades extretes d'enquestes basades l'opinió de les víctimes i de les interpretacions del Grup d'experts/es)

Sobre els casos ocorreguts a Badalona, les dades de la Generalitat a les que el Grup ha tingut accés són parcials i fan notar una manca de creuament i control de dades entre els departaments. d'Interior, Drets Socials, Justícia, Educació i Igualtat i Feminismes, que dificulta analitzar causes, perfils i tendències. En concret, les dades facilitades per la DGAIA aporten informació sobre els perfils socials d'alguns menors causants de les agressions. La informació facilitada prové de les denúncies d'agressions entre menors comeses al municipi de Badalona durant el darrer any. Tot i així, de les 8 denúncies comptabilitzades per Mossos entre juliol de 2022 i juny de 2023, només s'ha aportat informació detallada dels agressors de dos casos, per diferents raons. Per tant, el Grup d'experts ha comptat amb una informació molt parcial del que ha succeït. En concret, s'ha reportat informació de 5 menors inimputables dels 11 implicats en el conjunt de casos. Per altra banda, hi ha 7 individus més, d'entre 14 i 16 anys, sobre els quals tampoc s'ha pogut accedir a la informació perquè l'àrea de la DGAIA que proveïa la informació només s'ocupa dels inimputables (menors de 14 anys). En definitiva, de 18 individus menors d'edat identificats com a autors de les agressions, només hem disposat d'informació de 5 d'ells. Alhora, la informació en relació a aquests 5 individus, malgrat ser completa pel que fa a continguts, es presenta de manera desconnectada en cadascun dels ítems informats (àmbit familiar, escolaritat, lleure, etc.), fent molt difícil realitzar un treball analític de construcció de perfils socials i d'associació entre factors risc per identificar certs patrons. Ara bé, l'històric dels darrers anys de què disposen els diversos departaments no mostra casos similars d'agressions com les denunciades aquests dotze mesos –dutes a terme per persones de 13 anys o menys, i

en grup—, el que ens ha dut a mirar de respondre a la pregunta de si ens trobem o no davant d'una tendència creixent.

La imatge que aporten les dades no és del tot nítida per la barreja entre unitats d'anàlisi (el que es comptabilitza) i d'interpretacions, en part degut a què han d'estar emparades legalment i tenir una motivació concreta. Tot i així, un cop contrastades les dades i les anàlisis sobre violències sexuals entre infants i adolescents que ens han aportat els diferents departaments de la Generalitat implicats, **no podem concloure que hi hagi una tendència a l'alça d'aquesta tipologia de fenomen –agressions sexuals individuals o en grup dutes a terme per adolescents de 13 anys o menys.** L'especificitat dels casos que han dut a crear aquest Grup, així com també el seu impacte social, han fet que aquesta realitat hagi pres molta rellevància mediàtica, comunitària i social, però cap dada ens diu que provinguí d'un augment de situacions similars. El que sí constatem és que **estem davant d'una realitat que històricament havia estat molt invisibilitzada**—com la major part de les violències sexuals— **i que ara s'està visibilitzant**, reduint-se els límits de tolerància i incrementant-se les denúncies perquè les persones agredides tenen més consciència de la seva condició, es veuen més segures per denunciar i hi ha més mecanismes de detecció. Si bé s'han publicat informacions que infereixen de l'increment de denúncies que, en realitat, hi ha un increment d'accions, aquesta inferència no és necessàriament correcta si no hi ha més dades que ho corroborin. Entenem, doncs, que **la comprensió del que està passant ha d'abordar-se des d'una visió d'anàlisi de casos més que com una problemàtica estructural creixent.**

L'anàlisi que s'ha fet evidencia també la necessitat d'un treball conjunt per part de totes les conselleries, en tant que tot i que cadascuna d'elles aporta la informació de què disposa, aquesta informació és parcial. Per tant, es requereix la creació d'un espai de coordinació a nivell tècnic amb un paraigües jurídic que permeti l'intercanvi d'informació entre els diferents àmbits d'intervenció per tal d'analitzar i treballar específicament els casos existents. D'altra banda, es considera necessari disposar d'un espai de seguiment i posada en comú de les dades globals a què s'ha pogut accedir per tal d'impulsar una anàlisi més global de les violències sexuals entre infants i adolescents.

Si comparem les característiques pel què fa al **gènere** i a l'**edat** de les víctimes i les persones menors d'edat que han agredit sexualment a Badalona i a la resta del territori, no s'observa cap tendència diferent: com passa en el conjunt, tots els autors (100%) de les agressions són nois, i al voltant d'un 85% de menors agredides són noies; les edats més representades són els 13, 14 i 15 anys, i el 75% dels adolescents que han agredit ho fan amb 14 anys o més.

Finalment, si sortim del focus de Badalona i ampliem la mirada cap a la problemàtica general de les violències sexuals en infància i adolescència (siguin violències perpetrades per persones adultes o menors), l'expertesa del grup permet corroborar algunes hipòtesis sobre les dades ocultes del fenomen.

En primer lloc, l'increment de denúncies d'agressions sexuals perpetrades per menors. Les dades extretes dels casos denunciats, junt amb altres fonts com el recent informe de la Fiscalia de menors de l'Estat, indiquen que **les denúncies per comportaments violents de menors** —inclosos nens de tretze anys o menys que no poden ser imputats penalment— **segueixen una tendència creixent, incloses les d'agressions sexuals**, el que generen una gran alarma social, i demana ser abordat amb rapidesa i determinació en totes les seves dimensions. Si bé les xifres de denúncies els darrers vuit anys d'aquestes agressions presenten variacions, tenen una tendència ascendent —igual que les d'agressions sexuals en general—, i per això és fonamental analitzar quins factors les incentiven, quins elements de prevenció no estan funcionant, i què

caldria fer per revertir la tendència. Ara bé, **el risc de fer l'anàlisi només en base a dades de denúncies és que no permet entendre si és que hi ha més accions violentes o si es denuncien més**; per això, **és fonamental creuar adequadament les dades que recullen professionals del sistema educatiu, les de serveis socials, les del sistema sanitari, les de les policies locals i Mossos, i les del sistema judicial**. Afegim que les enquestes basades en l'opinió de les víctimes poden contribuir a construir una imatge més acurada de la problemàtica.

En segon lloc, sobre la visibilitat de les agressions. En les agressions sexuals a infants, **els casos denunciats no són representatius del que està passant al nostre entorn**: s'estima que **estem coneixent únicament la punta de l'iceberg de les violències sexuals en infància i adolescència**. El Consell d'Europa calculava el 2011 que la violència sexual afecta a un de cada cinc infants. Però un gran problema de la violència sexual contra la infància és, justament, que costa de detectar i de denunciar¹, per diverses raons: ha estat una expressió minimitzada i invisibilitzada de forma històrica i sistemàtica pel món adult; compta encara amb un gran tabú social que dificulta la detecció i abordatge i fa que els agressors se sentin amb impunitat; hi ha violències sexuals que no són percebudes com a tal perquè s'allunyen de l'imaginari social sobre què és i què no és una violència sexual, el que dificulta la pròpia detecció per part de la víctima i l'entorn; etc. Algunes dades que corroboren aquesta hipòtesi: malgrat un 18,9% de l'alumnat de primària hagi rebut comentaris de tipus sexual; o un 75,4% de l'alumnat de secundària consideri que la gent de la seva edat pateix agressions sexuals, la majoria d'aquests fets no s'arriben a explicar durant la infància i només un 4,3% dels fets succeïts a secundària s'arriben a denunciar (Departaments d'Interior i d'Educació, 2022). Més enllà, les comunitats petites com els pobles dificulten més que es denunciïn les agressions, i també cal tenir en compte que molts infants no tenen les eines que permeten fer aflorar les agressions que pateixen o ni tan sols identificar-les quan estan succeint. La possibilitat de denúncia i abordatge de les violències sexuals amb infància i adolescència està profundament **esbiaixada per factors socials, econòmics i culturals**: s'estima que en entorns amb més capacitat o "necessitat" de guardar el secret, es denuncia menys i, quan es fa, és més tard (en classe alta, en pobles, violència dins de la família...); i, per contra, en entorns amb menys capacitat de guardar el secret, hi ha més visibilització i menys diagnòstic tardà.

En tercer lloc, sobre l'origen de les violències sexuals contra infants. Cal emfatitzar que, d'acord amb les dades, **la majoria (vuit de cada deu segons Save the Children) de les persones que agredeixen sexualment els infants són adults pròxims**: pare, padrastre, avi, però també tiet, amic de la família, entrenador, mestre, mossèn... Per això, **les violències sexuals exercides per menors d'edat no han de fer oblidar que les majoritàries són les exercides per adults**, que representen el gruix més rellevant de la problemàtica. L'anàlisi del Consell d'Europa apunta que entre el 15% i el 20% de les nenes i els nens pateixen algun tipus de violència sexual abans dels 18 anys, el que representa l'esfereïdora proporció d'un de cada cinc infants. A aquest informe se li suma el recent de Save the Children que explica que d'aquest 80% d'agressors pròxims als infants abusats, el 67% no tenien antecedents penals de cap mena i el 96% no tenen antecedents relacionats amb violència sexual. En una àmplia majoria dels casos, la mainada pateix aquestes situacions de victimització per part de persones del seu entorn més proper, sovint dins la pròpia família, i les dades a l'estat espanyol indiquen que tan sols es denuncien un 15% de les situacions i que, d'aquestes, el 70% s'arxiven per manca de proves sense ni tan sols arribar a la fase del

¹ Si les violències masclistes ja de per si són un fet que costa denunciar (segons L'Enquesta sobre les violències sexuals a Catalunya, tan sols el 12% de les dones que han patit algun fet que elles consideren delictiu, han presentat denúncia), les que pateixen infants i adolescents encara estan més ocultes.

judici oral. Ambdues violències –les protagonitzades per adults i les per menors– tenen l’arrel en un mateix sistema de valors que justifica la violència masclista, però compten amb expressions i característiques diferents que fa que requereixin d’un apropament i abordatge específic.

3. Comprendre què està passant: marcs explicatius

Per erradicar les violències sexuals, cal partir d’una comprensió rigorosa del fenomen que permeti anar a l’arrel i en reconegui les causes estructurals. Alguns dels factors de risc no només es donen en població infantil i adolescent, sinó també en població adulta. Sense aquesta anàlisi, no es pot comprendre què ha provocat cada situació ni dissenyar estratègies preventives i reparadores per fer-hi front.

Així mateix, l’anàlisi del creuament entre eixos de desigualtat –*seccions*– tal com l’edat, la situació socioeconòmica, l’origen, el territori, la diversitat funcional o psíquica, o l’orientació sexual, en les situacions de violència sexual entre menors, permeten entendre millor com es manifesten, es viuen i afecten de forma diferent en funció de cada grup social. Conseqüentment, aquesta anàlisi interseccional de les situacions de violència també permet esbossar estratègies d’intervenció adaptades a cada cas i posar el focus en, per exemple, superar el racisme, la xenofòbia, l’antigitanisme o l’adultocentrisme que poden estar presents en les intervencions. És important deixar clar que l’enfocament interseccional permet comprendre millor el funcionament de les violències i dissenyar estratègies de resposta que respectin els drets humans, però en cap cas justifica les violències sexuals, que són injustificables, sempre i sota qualsevol concepte.

Creiem que hi ha principalment quatre factors que alimenten la tendència a què menors perpetrin agressions sexuals: les característiques canviants de l’adolescència, la manca i la deixadesa en l’acompanyament comunitari d’infants i adolescents, un marc cultural que normalitza la dominació d’homes sobre dones, i, per últim, l’impacte de les xarxes socials digitals i l’àmplia exposició a pornografia de masses de caràcter masclista en infants i adolescents en absència d’una educació integral en sexualitat adequada.

3.1. Característiques canviants de l’adolescència

Un ambient d’infantesa socioemocionalment favorable, la millor prevenció contra les violències

Un ambient d’infantesa socioemocionalment favorable és un dels millors antidòts contra les violències –no només sexuals, de tot tipus. Alguns dels comportaments que es poden manifestar en l’adolescència depenen fins a cert punt de com hagi estat, i de com s’hagi viscut, l’ambient d’infantesa, i en casos extrems també de les vicissituds de tipus socioemocional que hagi tingut la mare gestant en les darreres setmanes de gestació. En aquest sentit, **una criança positiva** –basada en l’acompanyament emocional no sobreprotector, en la coherència entre amonestacions i recompenses, propositiva i proactiva–, especialment en l’etapa de 0 a 3 anys, que és quan es comencen a establir els patrons neuronals socioemocionals, **disminueix la possibilitat que hi hagi violències en l’adolescència**. Per això són importants accions com el suport a les famílies en la parentalitat, una oferta universal d’escola bressol de qualitat.

Contràriament, les persones amb una criança negativa –amb poc o nul suport emocional, fins i tot rebuig i hostilitat per part dels adults, i manca de coherència entre recompenses i amonestacions fetes a més de forma negativa, finalista i despectiva– tenen una major predisposició, en l'adolescència, a tenir respostes impulsives, majors dificultats de reflexivitat, planificació i gestió emocional, més probabilitats de tenir depressió i altres trastorns cerebrals i més predisposició al consum de drogues. No hi ha una determinació, però sí un increment de les probabilitats. Per això, no donar cobertura a les necessitats educatives d'un infant o adolescent, deixar-lo sol sense una supervisió adequada o amb algú que no té la capacitat de supervisar-lo o protegir-lo adequadament, exposar-lo a la violència familiar, o sotmetre'l a humiliació, por, terror verbal o crítica extrema, es considera negligència, un tipus de maltracte.

Específicament pel què fa a l'emergència de l'agressivitat com a resposta instintiva de determinats estats emocionals, serà més probable en infants que hagin experimentat por a la soledat, a l'abandonament, poc recolzament emocional de l'entorn d'adults, etc. També cal tenir en compte el factor imitació: els infants aprenen sovint per imitació de l'entorn d'adults on creixen i es desenvolupen, joves inclosos. Un entorn que normalitzi la violència, o determinades formes de violència, farà molt més probable que aquestes formen siguin adquirides pels infants, i que les manifestin. A això se li suma una socialització de gènere diferencial que facilita que en els nens i nois això passi amb més freqüència i en un grau més elevat.

L'avançament biològic i social de l'adolescència: més vulnerabilitat davant les violències

Un fet rellevant en la comprensió del fenomen de les violències sexuals és que l'inici biològic de la pubertat s'hagi avançat, de mitjana, entre nou mesos i un any. Això té conseqüències pel què fa a la relació de la maduració del cos i del cervell. La pubertat i el canvi al cervell adolescent s'inicia en un cervell una mica més "infantil", menys madur biològicament parlant.

Socialment, també hi ha una estimulació per imitar comportaments adults, propiciada sobretot per les xarxes socials, el fàcil accés a dispositius mòbils i l'entorn digital sense acompanyament reflexiu dels adults. Els infants prepúbels comencen a imitar els comportaments adolescents abans: a vestir, a parlar i a comportar-se, de vegades o sovint estimulats per l'entorn d'adults, com a púbels o adolescents molt abans d'acostar-se a aquesta etapa vital (als 6, 7 o 8 anys), la qual cosa els agafa amb un cervell immadur incapaç d'entendre i processar la situació, tant la pròpia com, un cop a l'adolescència, la dels infants que tenen al seu voltant, imitant extemporàniament aquests comportaments. El fet de començar l'ESO als 12 anys també facilita que entrin abans en contacte amb persones més grans i, pel què fa a les violències, amb potencials agressors (Marroquí, 2023).

La pressió del grup d'iguals i la seva importància

Un altre aspecte rellevant en l'adolescència és la imitació i els grups d'iguals. A l'adolescència, busquen quin ha de ser el seu lloc dins el grup. Un entorn grupal que afavoreixi conductes de violència fa que, per encaixar i per imitació, s'accentuin aquests comportaments i s'arribin a forçar comportaments que realment no es volen tenir.

Per altra banda, la violència juvenil està relacionada amb estratègies per mantenir l'estatus i el poder dins del grup d'iguals, particularment entre els nois, on hi ha moltes exigències per demostrar que s'és "un home", o dit d'altra manera, per demostrar que es pertany a la masculinitat normativa (McAra i McVie, 2016). L'associació i la identificació en grups d'iguals masculins és molt rellevant (Schwartz i DeKeseredy, 1997), perquè reforcen actituds particulars i conductes que, encara que siguin il·legals, dins el grup són socialment desitjables i adequades –a més d'haver-hi sistemes de recompenses o càstigs que també juguen un paper important.

Les teories de suport entre iguals masculins donen claus explicatives de les agressions sexuals grupals denunciades a Badalona amb participació de menors però també de les que s'han donat a altres indrets de Catalunya i d'Europa: les violències es donen habitualment entre persones d'un mateix grup d'edat i un entorn proper; les creences i actituds violentes i masclistes formen part constitutiva del grup de nois; i hi ha la necessitat de demostració o espectacularització de la violència a través de la difusió de vídeos on s'exerceix violència sexual. Val a dir que aquestes dinàmiques eminentment masculines tenen també influència en alguns comportaments femenins, com ho són els recents casos de baralles entre noies adolescents a Olot, gravades amb mòbil i reproduïdes per canals privats de Tik-tok. En conjunt, es percep com un dels objectius de les agressions en grup –físiques i sexuals– la creació de testimoni audiovisual i la difusió en xarxes socials, encara que sigui el WhatsApp d'un grup. Aquest fenomen ens mostra com les violències s'adapten a nous contextos i ens du a preguntar-nos sobre el paper que aquestes gravacions tenen pels i per les joves i apropar-nos als nous significats de les violències sexuals.

3.2. Un insuficient acompanyament de l'entorn comunitari

Durant l'adolescència, la construcció de la identitat i el propi procés de socialització acostumen a implicar el desplaçament de l'entorn familiar al món exterior. Així, en aquesta etapa vital s'acostuma a passar més temps d'oci fora de l'entorn familiar i fer un ús més intensiu de l'espai públic proper –fora de casa.

Dins d'aquesta lògica, **la comunitat** –veïnat, teixit social, comerços,...– agafa protagonisme en l'acompanyament d'infants i joves i **pot actuar també com a factor protector en les violències sexuals** (tant en qui les poden patir com en qui les podrien generar). Això s'explica per la capacitat que té la comunitat d'exercir un **acompanyament o supervisió social informal** sobre els infants i joves quan es troben al carrer. Es tracta d'*eficàcia col·lectiva* (Sampson i Groves, 1989), la inclinació de la població d'un mateix territori per compartir valors i objectius orientats al **bé comú** –supervisió informal, vincles socials forts, confiança, teixit social, etc. Tanmateix, perquè aquest acompanyament sigui efectiu a mitjà i a llarg termini en la construcció de la personalitat dels infants, adolescents i joves, ha d'estar basat en la confiança cap a ells, no en el control autoritari, el rebuig o la crítica *per se*.

La realització d'accions violentes s'explica en gran part per la generació d'oportunitats: sovint es comet en aquells indrets on el potencial causant d'agressions té més probabilitat de trobar el seu objectiu (major i més fàcil accés a la persona a agredir) i on hi ha major impunitat (i per tant, allà on hi ha menor control social formal i informal). Així, en entorns amb una comunitat forta amb valors orientats al bé comú, es redueixen factors de risc que faciliten les agressions i violències sexuals com l'anonimat o la percepció de permissibilitat. En canvi, s'observa com en l'actualitat l'entorn comunitari ha perdut força i capacitat per acompanyar i supervisar la infància i adolescència, donant lloc en societats cada vegada més individualistes a menys contacte entre les persones i el que conforma el teixit del territori: espais comuns, famílies, entitats, comerços, etc.

A banda de l'acompanyament de la comunitat, cal posar èmfasi en el paper de les famílies i en el desplegament de polítiques i serveis públics propis d'un estat del benestar, donat que el model de criança i el paper de les famílies és determinant en el desenvolupament de l'adolescència i en la possibilitat –quan hi ha abandonament emocional, soledat, humiliació o por– que adolescents acabin exercint violències.

Finalment, pel què fa al desplegament de polítiques públiques i la seva relació amb les violències sexuals, observem que no hi ha una correlació directa entre entorns amb menys desplegament de serveis públics, sovint també caracteritzats per una major vulnerabilitat socioeconòmica i desorganització social, i una menor capacitat per acompanyar els comportaments de les persones joves que hi viuen. Ara bé, malgrat que un entorn desafavorit no és en si sol un factor explicatiu de les violències, sí que pot arribar a ser un factor de risc. Un entorn socioeconòmic desfavorable pot tenir efectes puntuals i de desenvolupament a llarg termini entre els infants: major exposició a comportaments antisocials, major probabilitat d'obtenir un nivell educatiu baix, major malestar psicològic, estrès percebut i exposició a esdeveniments vitals estressants, o menor accés a recursos institucionals –com ara serveis socials, centres comunitaris, assistència sanitària i atenció a la salut mental (Partnoy *et al.*, 2020).

En concret, pel que fa als casos d'agressions sexuals entre menors denunciats el darrer any a Badalona, al barri de Sant Roc d'on provenen la majoria dels menors que han causat les agressions s'identifiquen factors de risc relacionats amb la manca de serveis públics i estructurals: falta d'atenció per part de serveis socials o altres serveis públics, problemàtica d'habitatge, absentisme i abandonament escolar, manca de recursos d'oci tant per adults com per infants i joves, venda de estupefaents etc.

3.3. Un marc cultural que normalitza la dominació d'homes sobre dones

Les violències sexuals estan enormement vinculades al marc cultural que influeix en com les persones aprenem i adoptem –sobretot en la infància i l'adolescència– les conductes socials que s'esperen de “ser home” i “ser dona”. L'aprenentatge d'una masculinitat vinculada a la força i al poder té una forta incidència en la manera com es construeix l'imaginari del que són les relacions sexo-afectives, i les dades són autoexplicatives: la pràctica totalitat de persones agredides sexualment en l'edat adulta són dones, i la pràctica totalitat de persones agressores són homes, i el mateix es reproduïx en els casos d'assassinats de parella o ex-parella. Per això es parla de violència de gènere o violència masclista.

La majoria de societats del món comparteixen, en graus i expressions diferents, un marc cultural que justifica a través de creences i pràctiques un sistema social on els homes (en contraposició a les dones) controlen una part desproporcionadament gran del poder social, econòmic, polític i religiós, i on es promou i justifica que siguin els homes qui el retinguin, el que condueix al privilegi masculí i a la submissió i opressió de les dones a través de la tradició, els costums, les normes i l'educació. Aquest marc cultural s'adjectiva com a “patriarcal”, i el masclisme és l'actitud que manté i reproduïx aquest marc que justifica la desigualtat. Una característica que perpetua aquest marc cultural és que aquestes creences no només les tenen i transmeten els homes, sinó la majoria de les persones de la societat, sigui quin sigui el seu gènere. Aquesta és una de les raons per la que un dels disset Objectius de Desenvolupament Sostenible de Nacions Unides (ODS 5) és la igualtat de gènere.

Hi ha moltes expressions d'aquesta cultura patriarcal, que acaben justificant la desigualtat: la invisibilització i el poc reconeixement social del paper de les dones i del que tradicionalment s'ha considerat femení (les emocions, les cures, la bellesa, etc.), el llenguatge i les bromes sexistes, la publicitat que fa de les nenes i de les dones mers objectes de consum pels homes o sexualitza les nenes, les desigualtats en el mercat laboral, etc.

Les violències sexuals són una expressió més dins els elements de la cultura patriarcal, i de fet són una de les expressions més naturalitzades i invisibilitzades, ja que sovint es donen en l'àmbit

privat i encara hi ha poca consciència sobre el consentiment i el desig sexual de les nenes, noies i dones. Els valors patriarcals són a l'arrel de les violències i tenen un paper clau tant en les violències sexuals protagonitzades per menors a Badalona com en totes les violències sexuals, violències masclistes i l'odi o aversió cap a les persones que pertanyen a col·lectius de lesbianes, gais, trans, bisexuals, o intersexuals (LGTBI).

Incorporar la perspectiva de gènere en l'anàlisi, la comprensió i l'abordatge de la problemàtica implica parlar també del dret a la seguretat, el qual està directament relacionat amb la llibertat i el dret a no patir violència, de manera situada i considerant que l'impacte de la socialització basada en el gènere comporta experiències de victimització diferenciades per a homes i dones. Així mateix, entenent que la seguretat té una dimensió objectiva (relativa als riscos i als fets), però també una dimensió subjectiva que es relaciona amb la percepció d'inseguretat de les persones, la qual és molt superior en dones i acaba condicionant i limitant en moltes ocasions la seva llibertat.

L'aprenentatge de la masculinitat

En el marc cultural patriarcal, des de petits els infants aprenem a interpretar i classificar què s'espera de nosaltres en funció de si ens han dit que som un nen o som una nena i del context sociocultural en què vivim. Si ets un nen, socialment s'esperarà de tu que evitis característiques associades a la feminitat, que tinguis una emocionalitat restrictiva, busquis èxits i estatus, siguis autosuficient, puguis emprar l'agressivitat i si cal la violència abans que la compassió i l'empatia, o tinguis actituds homòfobes i no relacionals respecte a la sexualitat. El procés pel qual s'incorporen tots aquests estereotips s'anomena *socialització de gènere*.

La socialització de gènere marca uns rols sexistes que, si bé restringeixen la identitat de nens i de nenes, ho fa de forma diferent segons el gènere: als nens se'ls imposen rols més rígids i limitadors i és molt probable que rebin càstigs severos quan es desvien d'aquests rols. Els mandats de gènere s'intensifiquen especialment en l'adolescència, com a etapa vital en construcció de la identitat, reforçats via xarxes socials. Per exemple, mentre en la primera infància el ventall d'expressió emocional dels nens és més extens, en l'adolescència es veuen forçats a suprimir la consciència emocional, el que els suposa una etapa molt estressant (hooks, 2021).

Posar el focus en com es construeixen les identitats basades en els rols de la masculinitat patriarcal i, per tant, en què possibilita esdevenir un agressor sexual, permet desxifrar què està passant i deixar de posar el focus en la responsabilitat de les víctimes. Això val tant per a un nen de catorze anys d'entorn desafavorit que ha comès una agressió sexual, com per a un noi de divuit d'entorn benestant que ha violat a una companya de classe a una festa universitària aprofitant que estava inconscient.

Una socialització dels nens basada en els valors masculins de la cultura patriarcal contribueix a què se'ls vetin aspectes claus de la seva emocionalitat. La vivència i expressió de les emocions, especialment de la vulnerabilitat, la sensibilitat i l'amor, com es relacionen amb allò considerat femení, es reprimeix, es rebutja i s'intenta controlar. La ira i la ràbia són dels pocs sentiments que estan permesos i valorats en la masculinitat definida segons els paràmetres del marc cultural que anomenem patriarcal. Així, la negació d'emocions com la tristesa, la por o la vergonya, facilita l'aparició de la ira. Alhora, s'ensenya a transformar la ràbia en acció d'exercici de poder, promovent el vincle entre ira i agressivitat, i dirigint-la cap a fora (clavar coces, pegar i cridar l'atenció, anar amb bici de forma descontrolada o, de més, gran en cotxe o moto, etc.).

Això passa especialment en l'adolescència: els nois adolescents en grup **són els menys estimats i els més temuts per la societat**. Molts nois estan furiosos, però ningú es preocupa gaire per aquesta ira si no mena a una conducta violenta. No genera alarma que els nois continguin la ràbia passant-se el dia asseguts davant d'un ordinador, sense parlar i sense relacionar-se. **És molt comú l'abandonament emocional dels nois**. La majoria d'adults ens sentim més còmodes a tractar un adolescent rabiós –sovint a través de la nostra ira que, al seu torn, reforça la seva ràbia– que a un que estigui aclaparat per la tristesa i no pugui parar de plorar: davant aquest darrer, és més fàcil distanciar-nos-en, generar silenci. És emocionalment perjudicial que els nois s'aïllin sense cures ni nodriment emocional en l'adolescència.

La vivència de nens i nois que han d'apartar el vincle de la pròpia expressivitat, dels sentiments i de la sensibilitat, genera violència cap als propis nois –i després homes– i cap a les persones que els envolten. Violència perquè per demostrar socialment que ets un home pots trobar-te en situacions de molta soledat i incomprensió –“sigues home: empassa-t'ho i segueix endavant”–; de fet, en l'extrem fins i tot pot acabar comportant la mort o la presó: a tall d'exemple, el 93% de les persones recluses a Espanya són homes i un 74% de les morts per drogues d'abús també són homes (INE, 2021). I finalment, genera violència cap a les altres persones perquè demostrar que ets un home, sovint, comporta canalitzar i transformar la ira a través de la violència cap a les persones que estimen (parelles, ex-parelles, familiars, etc.).

Aquest marc cultural que justifica que es generin dinàmiques d'opressió i privilegi en base al gènere atorga als homes, certament, una posició de privilegi (posicions de poder, control, sensació de triomf, respecte i visibilitat, atracció...). Al mateix temps, no obstant, en aquest marc cultural els nens, nois i homes creixen en dinàmiques que els limiten l'expressió d'emocions, que els dificulten dimensions humanes com la tendresa, la sensibilitat o l'empatia.

La masculinitat patriarcal **necessita ser demostrada per poder atorgar-se socialment**, cenyir-se a uns models marcats per l'autosuficiència, l'evitació de la vulnerabilitat, la legitimació de la violència, la naturalització de la hipersexualitat, el rebuig a la diversitat en l'orientació sexual, etc. Això fa que els homes assumeixin riscos i es facin mal (a ells mateixos i a altres). No obstant, **la percepció de guany segueix sent major que la pèrdua: el reconeixement social genera estatus pel què fa a les pràctiques de risc amb relació a les masculinitats**; el patiment queda anestesià amb els privilegis que com a homes els segueix atorgant el patriarcat (Antisida Lleida, 2023).

Cultura de la violació i vivència del terror sexual

En l'adolescència, la socialització dels nois els du a haver d'identificar la seva sexualitat segons els paràmetres de la masculinitat del marc cultural patriarcal: per exemple, la necessitat compulsiva de ser més sexual, més agressiu i fins i tot violent; l'obsessió pel sexe; o aprendre l'assumpció que les dones li imposaran la necessitat de reprimir els seus anhels en la satisfacció del desig sexual. En aquest marc cultural, també interioritzen que en el sexe hi ha una persona dominant i una submisa, una confrontació on els “forts” dominen els “febles” (siguin dones, persones LGTBIQ, o amb diversitat funcional, i inclús infants), i que s'ha de tenir sexe sí o sí.

Pel que fa a les dones, dins d'aquest mateix marc assumeixen que per a molts juguen el paper d'objectes per generar el gaudi dels homes, menystenen les conseqüències que els actes violents puguin tenir sobre elles, creen la necessitat de compartir i mostrar les seves conductes davant altres homes per a ser reconegudes com a tal, i reforcen els grups d'iguals masculins amb valors masclistes –malgrat que les perjudiqui.

Tot això contribueix al que s'ha anomenat “cultura de la violació”, en tant que acaba justificant l'accés no consentit d'homes al cos de les dones, i promou que s'exhibeixi la sexualitat com a

capacitat viril i violenta. Així mateix, la cultura de la violació fa que les violències sexuals (totes, no només la violació) estiguin àmpliament naturalitzades en la nostra societat. En aquest sentit, perviu una falsa idea que associa la sexualitat masculina a impulsos biològics irrefrenables i incontrolables, que justificarien les agressions sexuals i explicarien com és que en la immensa majoria són causades per homes o nois.

Al mateix temps, en aquest marc cultural les nenes també reben des del naixement tota mena d'informació sobre el que s'espera d'elles en funció del seu gènere: que siguin guapes i sensibles, o que tinguin cura dels altres. Pel què fa a la sexualitat, les nenes i adolescents són cosificades i sexualitzades constantment, a través de mitjans de comunicació, publicitat i música, com si estiguessin al servei dels homes i del seu desig i satisfacció, el que el grup d'iguals reforça. Alhora, davant d'aquest desig, es disciplina a les nenes i les noies a través de la por, d'una percepció de risc constant a patir una agressió sexual en l'espai públic.

A través dels mitjans de comunicació i altres agents de socialització, s'educa a les nenes per anar sempre amb compte: (no) vestir-se d'una determinada manera, evitar certs llocs a certes hores del dia, no beure més del compte, no viure experiències, etc., com si l'estat natural per a les dones fos patir violència sexual i com si la responsabilitat d'evitar aquestes situacions recaigués en elles: es fa molt poc èmfasi en l'àmplia responsabilitat per part dels nois i homes, i en la necessitat que es formin i socialitzin en l'empatia, el respecte i la tendresa. La vivència d'aquest estat de risc per part de nenes, noies i dones s'anomena **terror sexual** que, com a conseqüència, desenvolupen una falsa sensació d'indefensió apresada, una falsa necessitat de protecció per part dels homes. Cal afegir que aquest terror sexual s'estén a tots els infants i adolescents que no s'identifiquen com a nois heterossexuals.

3.4. Impacte de xarxes digitals i accés a la pornografia de masses en absència d'una educació integral en sexualitat

L'impacte del món digital té uns efectes sobre els infants i adolescents sense precedents en la història a diversos nivells. Possiblement, la rapidesa amb què s'ha assolit, generalitzat i normalitzat la permanent connectivitat digital fa que encara no haguem processat com a societat la impressió que internet té en infants i adolescents –que hi poden accedir des d'arreu, inclosos els telèfons mòbils intel·ligents– i de quina manera s'hauria de gestionar. Internet, per exemple, té un impacte enorme en l'autopercepció estètica i en la pressió del grup d'iguals; transforma la manera d'interactuar de les persones, i possibilita comunicacions i contactes no desitjats. També incentiva la creació de continguts violents, que poden ser vídeos d'agressions, o recentment, de ficció realista –nus de menors– amb intel·ligència artificial; i, particularment, dona un ampli i ràpid accés a la pornografia de masses de caràcter masculista i violent per part d'infants i adolescents. Aquesta transmet una idea esbiaixada de la realitat relacionada amb la dominació física i sexual de l'home sobre la dona que, en absència d'educació integral en sexualitat consistent i efectiva, esdevé una educació inconscient que crea una nova realitat a través de la imitació.

L'absència a la nostra societat d'una educació integral en sexualitat que contempli totes les dimensions de la sexualitat –relacions afectives, valors d'igualtat, consentiment, plaers, desig, capacitat d'expressar, etc.– com a àmbit clau pel desenvolupament vital, des d'un acompanyament positiu, fa que molts infants explorin, busquin i comparteixin la informació obtinguda en un dels pocs llocs on la tenen disponible: internet. D'aquesta manera, construeixen els seus propis significats sobre la sexualitat, sense l'acompanyament d'adults. En concret, la pornografia és la primera **font d'informació sobre sexualitat de la infància i l'adolescència**. L'edat mitjana d'accés a la pornografia a través dels mitjans digitals és de 8 anys, i es generalitza

als 14 anys (Álvarez Mora *et al*, 2023). Sovint, el primer contacte no és buscat de manera expressa, sinó que el troben navegant amb altres finalitats. Això no vol dir que tots els infants vegin habitualment pornografia, però són continguts i comentaris que circulen a les classes i entre les seves amistats. La pornografia mainstream té un efecte sobre l'individu però també sobre la comunitat (Save the children, 2020), afectant als que no en consumeixen, i a més impacta de manera diferent els nois –reforçant una idea de dominació i violència– i les noies –que hi busquen models de conducta o què és allò que s'espera d'elles.

Els infants perceben l'exploració de la sexualitat a través d'internet com quelcom inapropiat i prohibit per a ells i elles; aprenen que és un tema tabú, al qual només podran accedir-hi a través d'escletxes que condueixen a un espai prohibit i que, pel fet de ser-ho, no en podran compartir l'accés: no podran explicar allò que han vist ni tampoc l'impacte que els hi ha pogut causar per por de ser castigats per haver vist quelcom que no haurien d'haver vist (Álvarez Mora *et al*, 2023). Alhora, fer o veure quelcom prohibit també els resulta atractiu, especialment a partir de la preadolescència, la qual cosa incrementa el desequilibri intern. Aquest tabú reforça que la pornografia arribi als infants i adolescents sense cap consciència que el que veuen no representa la realitat, i que molts d'ells la prenguin com la representació de la realitat que hauran de reproduir en la seva entrada progressiva a les pràctiques sexuals: allò que s'esperarà d'elles i d'ells. En el cas dels infants, a més, els arriba amb un cervell molt immadur incapaç de valorar de forma adequada què és la sexualitat adulta i, per tant, què implica la pornografia.

Per accedir a la pornografia normalment els infants i adolescents utilitzen pàgines web genèriques i gratuïtes, de pornografia *mainstream* o de masses. Aquest tipus de pornografia reproduïx rols de gènere estereotipats que mostren desigualtats entre homes i dones davant del disseny i el plaer: mentre les dones apareixen representant un paper passiu, els homes desenvolupen un rol actiu i dominant: l'objectiu esdevé el plaer masculí. La influència de la pornografia també arriba a les gravacions que molts menors han normalitzat sigui en actituds sexuals (*fotosexing*) o mantenint relacions sexuals.

Una de les funcions que els infants atribueixen a la pornografia és la de poder **aprendre sobre la sexualitat**. Els infants creuen que les imatges que veuen corresponen a pràctiques sexuals reals, que així és la vida sexual real dels adults, i per tant construeixen fantasies que voldran portar a la vida real (Álvarez Mora *et al*, 2023). El perill que els infants considerin la pornografia com un aprenentatge de la sexualitat vàlid i fiable, més enllà del fet que és una ficció, és que la pornografia majoritària no representa pràctiques sexuals saludables, no mostra el procés de consentiment i la seva negociació, ni la construcció d'intimitat ni l'anticoncepció.

Paral·lelament, la pornografia deixa empremtes en forma de connexions neuronals que afectaran els comportaments posteriors en uns cervells extremadament plàstics i mal·leables, biològicament propensos a imitar els comportaments que observen. La manca sistemàtica d'afectivitat que caracteritza la pornografia, combinada amb elements de patriarcat masclista amb violència normalitzada cap a les dones, propicien comportaments en l'adolescència que amb facilitat poden conduir cap a la violència sexual. L'esmentat informe de Save de Children (2020) assenyala que un 33% dels nois i un 25% de les noies no identifiquen les violències que apareixen en la pornografia mainstream. Una societat i una cultura que exalti determinats comportaments de tipus violents, facilita el pas de simple agressivitat defensiva –en situació real de risc– a violència, tant física com sexual, per simple imitació. El cervell disposa de mecanismes automatitzats d'imitació, a través de les neurones mirall. Per això, passar hores exposats a vivències de violència reals o a través de la xarxa pot afavorir que esdevingui un patró de comportament que s'interpreti com a "normalitat". Al mateix temps, la resposta sexual que un

menor experimenta en veure imatges de sexe explícit fa que deixi de ser un mer espectador per esdevenir algú que està vivint una experiència que, en el moment, pot ser gratificant, i així ho arxivarà el seu cervell.

A banda de buscar i trobar contingut sexual a través de la pornografia, els infants i adolescents també ho fan a través de **xarxes socials** (Instagram, TikTok, Twitter, YouTube i Omegle) i a través de **buscadors** com Google (on habitualment busquen paraules concretes i, al fer-ho, els apareixen imatges eròtico-sexuals o vídeos pornogràfics). Algunes d'aquestes xarxes també faciliten que adults accedeixin a infants amb finalitats d'utilització sexual. Les xarxes també juguen un paper crucial en la formació de l'autoimatge, que cada vegada es veu més distorsionada en la seva necessitat d'adaptar-se a la pròpia identitat digital.

Un altre fenomen present a les xarxes és la **resposta reaccionària per part de nois que s'identifiquen i adopten proclames masclistes**, com apunta l'Enquesta sobre generacions i participació del Centre d'Estudis d'Opinió (2023). L'Assemblea del Consell d'Infants i d'Adolescents de Catalunya feia èmfasi en la influència creixent que persones que promouen valors masclistes tenen en xarxes socials com TikTok. Algunes de les característiques dels seus discursos són negar els drets de les dones i proclamar valors misògins i homòfobs, amb missatges que van des de la banalització de la violació fins a la devaluació dels cossos i vides de les dones. Aquesta resposta reaccionària té diversos orígens: la falta d'acceptació dels canvis socials cap a models més igualitaris que trenquen amb privilegis masculins però també amb elements d'identitat tradicional masculina d'arrel masclista; la frustració per la incapacitat d'aconseguir consentiment i atenció per part de les dones (com els anomenats cèlibes involuntaris, *incel*); o la incapacitat de gestió emocional. Novament, la notòria absència d'una educació integral en sexualitat, que en la majoria de casos es redueix com a molt a xerrades puntuals, dona marge a aquesta reacció.

4. El doble abordatge de les violències sexuals en infància i adolescència

Els casos d'agressions sexuals de menors contra menors genera alarma social perquè mostra un fracàs col·lectiu amb dues cares: la incapacitat de protegir suficientment les nenes i noies que han estat agredides, i la incapacitat de fer créixer en valors i pràctiques bàsiques de convivència els nens i nois que han perpetrat les agressions.

Per abordar-los, cal prendre consciència que les violències sexuals no són ni un problema puntual ni un problema individual, malgrat que tenen persones menors concretes que han estat agredides i persones menors concretes que han agredit. Per això, creiem que l'abordatge ha d'incloure una mirada centrada en la *prevenció estructural* –superant, per ineficàcia, la mirada individual i la punitiva– i, alhora, ha d'adoptar mesures que permetin *reparar* en la mesura del possible els efectes de la violència patida, garantir els drets reconeguts, restablir el dany sense revictimització i assegurar la no-reincidència.

S'han de dur a terme accions per tal que els nens i nois que han comès les agressions no sentin impunes, prenguin consciència del mal comès i participin en la reparació. El document “La justícia en assumptes relacionats amb menors en conflicte amb la llei” (2014), de l'Oficina de Nacions Unides contra Drogues i Delictes, deixa clar basant-se en la Convenció de Nacions Unides sobre els Drets dels Infants que les legislacions han de limitar l'ús de la punició i de la solució penal per a nens i nois. Les sancions que es pensin per als menors que han comès les agressions han de tenir com a finalitat la presa de consciència, l'educació, la implicació en la

reparació de les víctimes, i trobar la manera que infants i adolescents que s'han situat fora de la comunitat puguin reincorporar-s'hi.

Així doncs considerem, amb la CEDAW (RG35) i d'acord amb el Model d'abordatge de les violències sexuals (Generalitat de Catalunya 2022), que l'abordatge de les violències sexuals ha de contemplar dues dimensions fonamentals: **la prevenció estructural i la reparació integral**. Ambdues dimensions s'articulen de forma circular, entrecreuada i en constant retroalimentació, enlloc de concebre's erròniament com un model lineal i seqüencial. De fet, aquest mateix informe busca i aporta un marc i propostes per a les polítiques públiques que afavoreixi, un canvi estructural, i alhora es nodreix de problemàtiques concretes identificades, el que ha de generar una millora i la reparació en la vida d'infants i adolescents que estan vivint o han viscut violències sexuals, entrecreuant-se així amb l'eix de reparació.

Totes les estratègies de prevenció i reparació han d'adaptar-se a la infància i adolescència i tenir en compte algunes estratègies per apropar-nos a aquesta etapa vital com utilitzar un enfocament positiu de l'adolescència, emprar les xarxes socials i les TIC com a eines d'intervenció i difusió, reconèixer els infants i adolescents com a subjectes actius en l'exercici de drets i responsabilitats fomentant el seu empoderament i evitant discursos moralistes.

4.1. Prevenció estructural

Les estratègies de prevenció estructural tenen com a finalitat la transformació social, per tal de crear entorns més igualitaris a través de l'erradicació de les causes estructurals de les violències sexuals, incidint en les estructures socials, culturals i institucionals que naturalitzen les violències sexuals. Ja hem esmentat els marcs explicatius d'aquestes violències en els casos que han dut a la creació d'aquest Grup: les característiques canviants de l'adolescència, un insuficient acompanyament de la comunitat, un marc cultural que justifica la dominació masculina –cultura patriarcal– i l'impacte de les xarxes digitals i de la pornografia de masses en absència d'una educació integral en sexualitat. Per donar-hi resposta, volem destacar la importància de quatre estratègies de prevenció estructural: l'educació integral en sexualitat, la construcció de masculinitats igualitàries, l'educació sexual digital i l'acompanyament comunitari.

Fem notar la importància que les estratègies de prevenció estructural impliquin tota la comunitat, dissenyant les estratègies adaptant-les al context social i comunitari específic, comptant amb la participació de les persones afectades –en aquest cas, infants i adolescents– i atenent les diferents característiques que cadascuna té (el que s'anomena interseccionalitat: per exemple, migrades, racialitzades, amb discapacitat, o LGTBI), tot contemplant una identificació prèvia de les creences, necessitats i interessos del grup d'infants/adolescents per tal que l'acció estigui contextualitzada i sigui coherent.

Una veritable educació integral en sexualitat (EIS)

Sis agències de Nacions Unides (UNESCO per Educació, UNICEF per Infància, OMS per Salut, UNW per Gènere, UNFPA per Població, i UNAIDS) han establert conjuntament (2018) les "Orientacions tècniques internacionals sobre educació integral en sexualitat". Defineixen l'educació integral en sexualitat (EIS) com "un procés basat en un currículum per a ensenyar i aprendre sobre els aspectes cognitius, emocionals, físics i socials de la sexualitat. El seu objectiu és preparar als nens, les nenes i els joves amb competències –coneixements, habilitats, actituds i valors– que els empoderaran per a: adonar-se de la seva salut, benestar i dignitat; desenvolupar relacions socials i sexuals respectuoses; considerar de quina manera les seves eleccions afecten el seu propi benestar i el dels demés; i comprendre els seus drets i assegurar-se de protegir-los

al llarg de la vida”. L’EIS també és important, s’afegeix, “per ajudar els joves a reflexionar sobre les normes socials, els valors culturals i les creences tradicionals per entendre i controlar millor les relacions amb els seus iguals, els pares i mares, els docents i altres adults i les seves comunitats”. És una dimensió central de l’ésser humà que inclou aspectes ètics, biològics, socials, psicològics i polítics, que comença en el moment de néixer i evoluciona al llarg de la vida fins a la mort. Es tracta d’un repte educatiu que requereix docents ben formats i que superin els prejudicis amb què la majoria de la població ha crescut, que va molt més enllà de la tradicional educació en sexualitat reduïda a la reproducció i a riscos i malalties, i que ha de ser científicament precisa, partir d’un enfocament de drets humans i d’igualtat de gènere i tenir vocació i efectivitat transformadora (UNESCO, 2018).

L’EIS en tant que instrument dirigit a la prevenció de violències sexuals en infància i adolescència ha de posar el focus específicament en els límits i el respecte a la intimitat i al propi cos, en les masculinitats igualitàries, en la cultura del consentiment i el desig sexual i en la prevenció primària de violències masclistes. És a dir, ha de treballar les causes de les violències, les actituds i creences al voltant del gènere i el marc cultural patriarcal, la idealització de l’amor romàntic, la prevenció de l’assetjament (*bullying*) LGTBIfòbic i la diversitat en les formes d’expressió sexoafectiva i de gènere. També ha de generar capacitats de pensament crític –també davant tradicions culturals i religioses que responen a marcs de desigualtat– i enfortir una ciutadania activa. Hem de prendre consciència que les violències sexuals són en gran part conseqüència del buit social en educació integral en sexualitat i d’un entorn marcat per les desigualtats de gènere. Les orientacions citades insisteixen en què l’EIS, que es pot impartir en entorns d’educació formal i no formal, ha de ser científicament precisa, gradual i adaptada a totes les etapes educatives i maduratives (començar a l’adolescència és fer tard), en base a un currículum, i comptant amb indicadors de seguiment i avaluació.

El marc legislatiu català i espanyol ja contempla aquesta necessitat. A nivell estatal, la Ley de Educación (Ley Orgánica 3/2020) incorpora l’educació sexual de manera transversal a les escoles de primària, i el Govern català comença a formar el professorat en educació sexual a través del Programa *Coeduca’t*. No obstant, la implementació d’aquestes iniciatives sovint no té en compte l’enorme abast de l’objectiu. Primer, perquè els adults d’avui –inclosos famílies, mestres i professors– som resultat també de l’absència d’educació integral en sexualitat, i ens calen formacions específiques per poder abordar aquest repte social. Segon, perquè l’abast d’aquestes formacions de persones que han d’educar, i d’articular materials i aproximacions pedagògiques integrals –és a dir, transversals– que hi donin suport, va molt més enllà d’una proclama o d’un programa de petit abast.

Creiem doncs que **l’educació integral en sexualitat (EIS) avui no està garantida a les escoles i instituts, ni acreditada ni reglada**, en aquest sentit, afirmem amb contundència que el dret a una l’EIS és un dels drets més vulnerats a la nostra societat. A dia d’avui segueix depenent de la voluntat i sensibilitat de cada professional, del recursos econòmics i la dinàmica del propi centre (professionals, equip directiu, AFA...) així com de la capacitat de cada família per informar i educar sobre aquest tema.

D’altra banda, també cal fer esment de la tendència a totes les societats, la nostra inclosa, a haver considerat aquesta educació com una opcionalitat a decidir per cada família o per col·lectius culturals o religiosos, basant-se en què la sexualitat és un assumpte estrictament íntim i de l’esfera personal. Per això, hi ha formacions polítiques que promouen accions com el “veto parental”, perquè progenitors puguin impedir el dret del seu fill o filla a una educació integral en sexualitat. Afirmem amb rotunditat que **plantejar que l’educació en sexualitat és de**

domini privat és contrari tant als drets dels infants com al desenvolupament de societats fonamentades en el respecte i la convivència, donat que la manca d'educació integral en sexualitat d'un infant o adolescent té impacte tant en la seva vida com en la de les persones que es veuran afectades per les seves accions.

Per tal de garantir una educació integral en sexualitat, caldria abans que res aportar formació i assessorament professional als següent col·lectius:

Professorat i professionals de l'àmbit socioeducatiu. Aquest àmbit és determinant per fer un canvi social en l'erradicació de violències sexuals. Ara bé, als centres educatius –que no són espais aliens a la resta d'entorns socials– es segueixen compartint cultura, valors, visió del món i sabers eminentment masculins, reproduint dinàmiques discriminatòries pel que fa al gènere, en part pel marc mental de molts adults (ERDISC-UAB, 2020). Alhora, molts professionals educatius se senten sols davant del gran repte que comporta una transformació coeducativa al centre, entesa com a una estratègia conjunta, sostinguda i institucionalitzada que defugui un plantejament basat en accions individuals. Per això, aquests professionals necessiten dos tipus de capacitacions: d'una banda, integrar coneixement i sentiment (UNESCO, 2021), comprenent que el treball amb adolescents requereix tenir un tracte emocional amb ells; i al mateix temps, integrar tant la mirada de gènere –canvi cultural– com els coneixements que possibilitin una EIS i la detecció de violències sexuals. És urgent doncs oferir-los formació inicial i contínua de qualitat perquè incorporin aquesta mirada de forma transversal. La formació s'hauria de fer directament en els espais socioeducatius (llars d'infants, escoles, instituts, PFIs, centres oberts, agrupaments escoltes i centres d'esplai, menjadors escolars, activitats extraescolars, etc.) com també des de la formació de futurs professionals, incorporant-ho de manera seriosa als currículums dels estudis vinculats a l'educació.

Famílies i comunitat. Les famílies i persones adultes referents molt sovint no saben com parlar de sexualitat amb infants i adolescents, donat que tampoc no han tingut una educació en sexualitat. Per això, és important facilitar-los tant recursos com espais formatius on puguin expressar-se amb confiança i rebre assessorament adaptat a les necessitats i característiques dels seus infants i adolescents.

Alumnat. L'EIS ha de ser obligatòria, sostinguda i verificada al llarg de tota l'etapa educativa (dels 3 als 16 anys), com a garantia de drets i oportunitats. Les competències –coneixements, habilitats i actituds– a adquirir s'han d'adaptar a cada etapa educativa. L'EIS ha de ser transversal i alhora cal sistematitzar-la perquè es concreti de forma realista en totes les assignatures o eixos d'aprenentatge: cal especificar el contingut, on s'imparteix i com serà avaluat.

Educació sexual digital

Dins les característiques que per a Nacions Unides ha de tenir una educació integral en sexualitat, hi ha el de l'ús segur del món digital. Això és així perquè els dispositius digitals possibiliten que infants i adolescents accedeixin fàcilment i de forma àmplia a continguts eròtics i sexuals sexistes i vídeos pornogràfics de pràctiques sexuals violentes i masclistes, el que els dona una major vulnerabilitat perquè pateixin agressions sexuals o per agredir. Tot això doncs apunta a com l'escassa educació sexual digital –en absència d'una educació integral en sexualitat–, en contrast amb l'impacte massiu digital, deixa als infants i adolescents en una situació de desemparament.

No proporcionar una educació sexual digital implica una exposició a enllaços i anuncis, als quals podem clicar fàcilment, sense saber quina finestra s'obrirà després de fer-ho (Álvarez Mora *et al*, 2023). És clau desenvolupar un procés d'alfabetització digital, a través del qual acompanyar-

los a aprendre a gestionar la informació a la que accedeixen amb tanta facilitat (en els buscadors, xarxes socials i pàgines pornogràfiques), i facilitar que puguin decidir com navegar online, prevenint que es trobin en situacions que puguin esdevenir potencialment difícils de gestionar o obertament arriscades per al seu benestar integral.

Creiem que el control parental no és una estratègia protectora eficaç. Encara que moltes famílies utilitzen el control parental en el telèfon mòbil i a l'ordinador per limitar l'accés a determinats continguts, el cert és que moltes vegades aquest escapa a pàgines web específiques com algunes xarxes socials. I, en cas que ho faci, els infants declaren que sovint es connecten en grup al parc quan algun d'ells té a mà un dispositiu que escapa al control parental (Álvarez Mora et al, 2023).

És urgent desenvolupar eines d'educació sexual digital per tal de formar sobre com navegar a internet i conèixer, comprendre i qüestionar els continguts sexuals que estan veient. Alhora, cal que aquesta alfabetització sexual digital tingui un acompanyament d'adult perquè els infants i adolescents aprenguin a interpretar críticament els continguts sexuals que es troben per internet i per ajudar-los a discernir una sexualitat positiva basada en el plaer de les violències.

Acompanyament comunitari

Atès que la comunitat és un factor protector contra les violències sexuals, quan acompanya els seus membres des de valors basats en el bé comú que eviten que els potencials agressors percebin la sensació d'impunitat i permissivitat per cometre agressions sexuals, cal abocar esforços en l'enfortiment de les xarxes comunitàries i la seva sensibilització en la prevenció i detecció de les violències sexuals.

Quan parlem de comunitat fem referència a tots els agents implicats en l'entorn, començant per les famílies i el veïnat, als espais veïnals, culturals, educatius, esportius, artístics, comercials, religiosos, etc. En tant que agents protectors i transformadors de la realitat de l'entorn, en cal incentivar la participació activa com a estratègia preventiva davant les violències sexuals. Per tal de promoure comunitats fortes i preventives, caldria realitzar accions de sensibilització i comunicació encaminades a generar canvis i modificacions en l'imaginari social que permetin avançar en l'erradicació de les violències sexuals, específicament en poder prevenir-les, detectar-les, derivar-les, prevenir la reincidència d'aquells que ja han comès agressions, així com la reparació de les víctimes.

Apuntem quatre elements:

- Les **polítiques de protecció infantil i familiar**, especialment durant la gestació i quan l'infant té entre 0 i 3 anys, són claus per promoure un desenvolupament posterior protector davant tot tipus de violències. Cal donar eines i responsabilitzar les famílies en una criança positiva i, paral·lelament, protegir i donar cobertura a les necessitats de la petita infància, tant necessitats materials com emocionals.
- Els **plans comunitaris o els programes de millora de barris** són una oportunitat per crear i/o (re)activar xarxes comunitàries on establir nous canals de comunicació, a través de projectes concrets de vehiculació dels continguts de l'educació sexual integral i la prevenció de violències sexuals, més enllà de les escoles i els centres educatius.
- Els **projectes culturals, esportius i de lleure** –entitats d'educació en el lleure, tallers de rap o hip hop, equips d'esports, etc.– poden ser uns espais complementaris importants per sensibilitzar al voltant de les violències sexuals quan, en determinats entorns els centres educatius puguin estar més deslegitimats per part dels joves.

- Els **sistemes de col·laboració local de barris**, de caràcter comunitari, permeten compartir informació, coordinar esforços i mesures de prevenció entre diferents actors (escoles, serveis socials, CAPs, entitats d'educació en el lleure).

Masculinitats igualitàries

Donat que dones i homes incorporem des de la infantesa creences i pràctiques que promouen i justifiquen el privilegi masculí i la submissió i opressió, en diversos graus, de les dones i les persones LGTBI, les persones educadores i la ciutadania en general hem de fer una revisió crítica. Cal promoure uns valors nous que creïn un marc per prevenir les violències masclistes a la vegada que ofereixin als nens i nois una manera diferent de ser. Pensem que el marc preventiu hauria d'aprofundir en els següents aspectes:

- Substituir el model de dominació, triomf i competitivitat per un **model de col·laboració**, com apunta l'informe mundial sobre educació de la UNESCO (2021). Aquest model es caracteritza per estar orientat a les habilitats relacionals, a la voluntat de connectar, a ser responsable d'un mateix i dels altres (família, amistats, societat), la consciència emocional, l'assertivitat, l'empatia, la creació i el sosteniment de la vida i l'aproximació no-violenta als problemes.
- En aquest model, les **cures** hi tenen un paper central. Cal educar els nens perquè (també) tinguin cura de les persones que els envolten i es corresponsabilitzin de tasques comunes de casa i d'altres espais. Que percebin que la implicació emocional i la cura afectiva dels nens, nois i homes és tan important i valuosa per a l'entorn com el de les nenes, noies i dones. També cal mostrar als nens que necessiten cures, que poden ser sostinguts emocionalment i que es poden mostrar vulnerables.
- La **connexió emocional** també té un rol fonamental en aquest marc preventiu: l'acompanyament emocional d'infants i adolescents, la seva educació emocional, la capacitat d'expressar sentiments, etc. Si bé s'ha de començar en la infantesa, creiem que està particularment deixada de banda en l'educació secundària, quan justament l'adolescència és el moment en què més necessitat es té, i més tenint en compte que, com a societat, és quan hi ha més temor, negligència i abandonament emocional cap als nois.

D'altra banda, perquè es pugui dur a terme la construcció d'una masculinitat que no es basi en els valors de la cultura patriarcal, caldria posar l'accent en qüestionar creences i comportaments masclistes que tenim incorporats i reproduïm de forma inconscient. Apuntem alguns reptes que creiem que, com a societat, ens hauríem de plantejar:

- **Posar èmfasi en famílies i comunitat.** Els nens aprenen més del que veuen que del que se'ls diu. Per això, famílies i comunitat s'haurien de responsabilitzar dels rols que es viuen a casa i en entorns propers, revisar-los, i fer que incomodin les situacions que fomentin únicament rols estereotipats. Molts comentaris que els infants reben en créixer ("plora/corre/actua com una nena", "és massa sensible") es graven en l'inconscient tant de nenes com de nens, i limiten els marges d'allò possible. També és important potenciar una educació cap a l'autonomia del nen on aprengui a ocupar-se de si mateix, de la casa i d'altres persones, millorant la seva capacitat social i emocional, i donant importància, rellevància i valor a comprometre's en les cures.
- **Revisar els valors implícits a l'àmbit educatiu i social.** Donat que la majoria d'adults hem crescut sense una educació integral en sexualitat, i en molts casos assumint valors que justifiquen implícitament la desigualtat de gènere, cal fer una revisió profunda de desigualtats que es reproduïen de forma inconscient a l'àmbit educatiu i al social, fins i

tot en la quotidianitat: qui ocupa més espai sonor i físic a l'aula?, quins jocs ocupen el centre del pati?, quins rols s'estan alimentant?

- **Crear nous referents masculins.** Per superar la concepció de la masculinitat que reproduïx els valors de la cultura patriarcal, cal potenciar la diversitat en la vivència de la masculinitat i nous referents. L'entorn basat en valors patriarcal no posa gens fàcil ser un noi igualitari: pot tenir menys atractiu sexual o que es vegi com un símbol de feblesa, el que fa perdre estatus i capital social, donat que rebutjar obertament algunes pràctiques pot deixar fora del grup. Per crear nous referents es podria pensar en estratègies com ara campanyes de sensibilització amb referents masculins positius, o la capacitat en la detecció de violències sexuals a nois amb una funció reconeguda que puguin fer intervenció entre iguals.
- **Abordar la resposta reaccionària als avenços en la igualtat de gènere.** Com s'ha indicat abans, hi ha una resposta reaccionària de molts nois –com també de molts homes– als plantejaments d'igualtat de gènere, de respecte i de consentiment i de masculinitats no basades en el poder o en la violència, sobretot des que l'agenda feminista ha entrat a les institucions i s'estén. Aquesta resposta reaccionària té diversos orígens, però en molts casos és una falta d'acceptació dels canvis socials cap a models que qüestionen els privilegis masculins, fent que nois se sentin atacats o massa interpel·lats per demandes de revisió dels valors o de la masculinitat d'arrel patriarcal, i d'altres adoptin actituds activament masclistes. S'ha d'analitzar amb profunditat com abordar aquesta reacció en les diverses dimensions que intervenen en la construcció d'identitats d'infants i adolescents. Cal teixir estratègies i circuits per reconduir aquestes reaccions abans de que desencadenin situacions de conflicte.

4.2. Reparació integral

La reparació integral vol **garantir íntegrament els drets de les persones que han patit violència sexual i promoure les transformacions personals, socials, comunitàries, institucionals necessàries perquè aquestes violències no tornin a succeir.** Inclou el compromís de totes les institucions públiques i de la societat en general per tal d'adoptar mesures que permetin garantir els drets reconeguts, restablir els àmbits danyats, sense revictimització i **garantir la no-repetició.**

Tota intervenció dels poders públics amb diligència deguda ha d'estar **adaptada i dissenyada a les necessitats i característiques específiques de la infància i adolescència.** Respectar els ritmes i les possibilitats d'infants i adolescents –encara que aquestes siguin diferents de les de cossos de seguretat i operadors jurídics– comporta: garantir els seus drets, el seu interès superior; basar-se en l'autonomia progressiva; tenir una escolta activa que permeti adaptar les demandes i expectatives, facilitar la identificació de les seves necessitats, la transmissió d'informació adaptada sobre serveis, recursos i drets, i cuidar la confiança dels infants i adolescents com un aspecte crucial en tot el procés de recuperació; i mantenir la confidencialitat i el secret professional.

Creiem que cal fer èmfasi en tres dimensions vinculades a aquestes reparacions: l'atenció i acompanyament d'infants i adolescents que han estat agredides i de la seva comunitat; l'abordatge i recuperació d'infants i adolescents que han agredit; i l'erradicació de les violències sexuals institucionals.

Acompanyament d'infants/adolescents que han estat agredides i la seva comunitat, per a la seva recuperació

La primera dimensió per a la reparació integral i la recuperació d'infants i adolescents que han patit una agressió sexual, és atendre'ls i acompanyar-los, a ells/es, a les seves famílies i a la comunitat a la que pertanyen. L'acompanyament inclou l'atenció, l'assessorament i el tractament i es complementa amb la revelació i la detecció inicial i continuada (Departament d'Igualtat i Feminismes, 2022):

- **La revelació.** El moment en què un infant anuncia que ha estat agredit/da és clau en el procés de recuperació. Sovint, les persones adultes no tenim en compte la paraula dels infants, i fem servir mecanismes d'evitació per tal de minimitzar o negar el que diuen. Si un menor explica que ha patit violència, cal tenir molta cura de no generar un efecte negatiu, perquè pot ser que encara no sigui conscient que allò té una dimensió molt dolorosa. Se l'ha d'escoltar i fer-li veure que pot confiar. El moment d'aplicar o donar claus per a la prevenció és abans que passi el fet violent, no un cop ha passat (Vall, 2022).
- **La detecció.** S'ha de fer un seguiment i actualització de la detecció de les violències sexuals, i aquest seguiment ha de formar part d'una pràctica conjunta i contínua al llarg de tot el procés de recuperació entre les professionals i els infants i adolescents. Altres formes més invisibles, ocultes i normalitzades poden estar-se donant o haver-se donat anteriorment i no haver estat identificades.
- **L'acompanyament integral.** Totes les accions destinades a que l'infant/adolescent pugui superar les situacions i conseqüències generades per les violències masclistes en els àmbits personal, familiar, educatiu i social, garantint-ne la seguretat i facilitant informació sobre recursos i procediments, conformen l'acompanyament. Cal garantir el dret d'accés dels infants i adolescents a la informació produïda des de cada servei. En la reparació d'adolescents, és important promoure el treball grupal amb altres adolescents que hagin viscut situacions similars de violències sexuals, per facilitar-los la recuperació i l'empoderament.
- **La valoració integral dels riscos.** El risc de patir violències masclistes i violències sexuals és generalitzat en una societat no igualitària. No obstant, en casos de persones agredides cal valorar el risc que es donin a curt termini més actes violents: consultar protocols de valoració de risc, ampliar el risc a qualsevol manifestació nova de violència, i valorar també el risc psicològic o social. En la valoració del risc cal identificar les relacions de poder que vulnereu els drets i les necessitats dels infants i adolescents, relacions que impacten en les seves vides de forma desigual segons les seves interseccions particulars.
- **La investigació i sanció.** Moltes vegades, la violència viscuda resta impune. Per tal d'evitar aquesta impunitat, que contribueix a més violència, cal enfortir la perspectiva de la persona que ha patit l'agressió, empatitzant amb la seva situació, i donar garanties de no-revictimització. En infants i adolescents, és important respectar els seus drets, ritmes i autonomia en la presa de decisions.

D'altra banda, en la recuperació de les víctimes, la **comunitat** (família, escola, grup d'iguals, barri...) hi juga un paper clau, donat que gran part de la recuperació passa perquè l'entorn sigui prou fort per aïllar l'agressió i per prevenir que l'agressor no ho repeteixi. No obstant, no tots els entorns són suficients per generar un clima de prevenció i recuperació. És per això que les institucions tenen el deure de garantir la recuperació i seguretat de la víctima, així com treballar amb la comunitat per construir de forma col·lectiva la garantia de drets i la no-revictimització.

Abordatge d'infants/adolescents que han agredit, per evitar la impunitat i possibilitar la reinserció en la comunitat

L'abordatge dels nens i nois que han comès agressions ha d'anar encaminat a tres grans objectius: primerament, que prenguin consciència de les violències comeses; en segon lloc, que es generin accions de reparació; i en tercer, que es garanteixi que aquella acció no es tornarà a repetir, buscant evitar tant la impunitat com la reincidència. La recerca demostra que les funcions executives –com ara el control emocional i la capacitat de raonament reflexiu– no maduren fins els 18 anys o fins i tot una mica més tard (Tervo-Clemmens *et al.*, 2023), el que emfasitza la importància de tractar els adolescents de manera diferent als adults, també quan cometen un delictes. Igual que en la intervenció amb persones agredides, l'acompanyament a infants i adolescents que han agredit, a més d'encaminar-se a la reparació, ha de respondre a les seves necessitats i drets, i promoure la seva capacitat per actuar i la seva autonomia progressiva com a ciutadans.

Parlar dels nens i nois que agredeixen, malgrat que socialment ens pugui resultar incòmode, és clau per tal de promoure un canvi de mirada en les violències masclistes que allunyi la responsabilitat de les víctimes i deixi d'invisibilitzar tant aquest problema com, en general, la socialització en un model que reforça les conductes violentes en els homes.

Un factor que influeix a l'hora d'analitzar aquest abordatge és que a la nostra societat està força estesa la idea que la punitivitat és la millor manera d'evitar que un mal causat torni a passar, de reparar-lo i de que la persona que l'ha comès se'n faci càrrec. Més enllà de la solvència d'aquestes creences pel que fa als adults, quan ens referim a infants i adolescents qualsevol sanció ha de promoure que el menor pugui abordar el seu comportament delictiu així com la reinserció de l'infant assumint un paper constructiu en la societat (UNODC, 2014). Per això compartim quatre afirmacions:

- **Els nens i nois que han agredit poden canviar:** Cal aïllar la conducta de l'individu i no etiquetar de per vida els nens i nois com a *agressors*. Segons un Informe del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (2020), 7 de cada 10 joves que passen per justícia juvenil no reincideixen. Els resultats milloren si compten amb acompanyament social, familiar i referents adults i també –en casos de majors de 14 anys– si les mesures penals són menys restrictives (prestacions en benefici de la comunitat, mediació, etc.) i no hi ha internament. Les avaluacions d'impacte sobre les mesures que se'ls apliquen són fonamentals per impulsar accions que veritablement redueixin les agressions.
- **Abaixar l'edat de responsabilitat penal no reduiria les agressions de menors a menors.** De la mateixa manera que l'informe citat mostra que una bona acció de justícia juvenil contribueix més a la no-reincidència que no pas l'empresonament, les accions amb els nois menors de 14 anys –que per edat són inimputables– han d'anar en una direcció similar, fent un abordatge integral que avaluï totes les seves esferes vitals, qüestioni valors, fomenti el treball terapèutic en grup, etc. Les evidències que aporta la recerca mostren que les funcions executives dels adolescents estan encara en procés de maduració –inclosa la consciència dels límits d'edat per la imputació–, el que reforça el criteri pel qual els nens de tretze anys o menys no poden ser imputats.
- **Un infant mereix protecció fins i tot quan ha comès una agressió sexual, i és responsabilitat social garantir la prevenció i acompanyar-lo.** Com s'ha mencionat en l'informe, l'adolescència és una etapa vital marcada, entre d'altres, perquè algunes funcions executives com el control emocional o la capacitat de raonament reflexiu, està en maduració, la qual cosa posa de manifest la necessitat d'una apropiada intervenció específica lluny de

la punitivitat (Tervo-Clemmens et al, 2023). A més, des d'un marc de drets dels infants tenim la responsabilitat social des de les institucions (escoles, pediatria, serveis socials, serveis de salut, etc.) i des de la comunitat (família, veïnat, etc.) de protegir els infants i adolescents perquè no hi hagi més agressions sexuals. Quan no es garanteix aquest dret, s'està vulnerant i facilitant que es produeixin situacions de violència. Cal una perspectiva basada en la prevenció estructural que permeti sacsejar els factors socials que possibiliten que un infant i jove agredeixi. Pel què fa a la responsabilitat familiar, és imprescindible no fomentar l'estigmatització i el càstig social cap a les famílies, i enlloc d'això, fer-les partícips del procés d'intervenció i d'un acompanyament des dels serveis específics.

- **Els infants i adolescents que han agredit poden haver patit altres violències.** La primera d'elles, la negligència, que inclou les mancances socials, emocionals i educatives en la infància, també les que han contribuït a conformar actituds violentes, masclistes i abusives. En una societat democràtica, aquests infants i adolescents tenen dret a recuperar-se, pel bé d'ells mateixos i de la societat.

Apuntem igualment cinc estratègies de reparació que sabem que funcionen:

- **Abordar de forma integral les àrees de vida dels nens i adolescents** i els factors de risc i de protecció que poden estar relacionats amb l'aparició de la conducta: avaluació individual (context, característiques, motivacions conducta...), així com aspectes criminogènics (circumstàncies facilitadores individuals com consum d'alcohol o d'altres substàncies, activació d'emocions com la ira, situacions d'estrès, excitació prèvia,...) i d'oportunitat, com per exemple contextos de poc control social.
- **Fomentar la corresponsabilitat de les famílies** en la reparació. Cal que les famílies dels nens i nois que hagin comés una agressió estiguin presents de forma positiva en tot el procés, fugint de l'estigmatització, i rebin intervencions específiques i adaptades perquè puguin exercir com a model protector i acompanyar el seu fill en la reparació.
- **Analitzar i treballar la prevenció en base a factors estructurals com la masculinitat patriarcal:** valors i creences compartides, mites i normes del context social en el que la persona es desenvolupa, així com aspectes subculturals propis de la seva realitat social més propera (legitimació de la violència, valors que regeixen, si es donen dinàmiques d'hostilitat cap a col·lectius específics, etc.).
- **Fomentar programes públics basats en la cultura de la reparació i la no-violència:** aquests són processos extremadament complexos basats en la gestió emocional, la frustració i el perdó que permeten una reparació de l'individu, l'entorn i la societat. Per exemple, **fomentar programes de justícia restaurativa** que impliquin la víctima, els possibles agressors i amb el paper clau de la comunitat. Han d'estar basats en l'autonomia i capacitat de decisió de les persones implicades.
- **Fomentar el treball terapèutic en grup:** de la mateixa manera que el grup d'iguals pot ser una influència negativa, un context de grup on el nen/noi pugui expressar la vergonya pel fracàs i pugui validar el seu anhel per promoure canvis i millores pot contribuir al camí cap a la connexió emocional i a desmarcar-se d'una cultura masclista.
- **Identificar les situacions on s'estiguin vulnerant els drets dels infants i joves i on se'ls estigui exercint violència institucional:** és important revisar els protocols de comunicació, coordinació i derivació entre recursos implicats (fiscalia, mossos, educació, serveis socials, etc.): un bon acompanyament no pot dependre bàsicament de l'esforç de les famílies.

Finalment, fem notar el **desconeixement, la confusió i la dificultat dels professionals que atenen a infància i adolescència** en els recursos, circuits i característiques dels serveis específics d'atenció a nens i nois que exerceixen violència sexual. A continuació, mencionem els serveis

identificats i deixem, com a línia d'investigació, la pregunta sobre si hi ha prou serveis públics distribuïts arreu del territori:

- **Centres Educatius de justícia juvenil (per a menors condemnats per violències masclistes)**
- **Mesures comunitàries en l'àmbit de la justícia juvenil (per a menors condemnats per violència masclista)**
- **Programes de Justícia restaurativa per a menors enjudiciats**
- **Programa 'Educant en la responsabilitat' de la Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència (DGAIA) per a menors de 14 anys.**
- **Serveis públics als quals els nois poden acudir voluntàriament sense ordre judicial** (deixem de banda les Barnahus, que atenen a les víctimes): Equips Funcionals d'Experts (EFE), USAV (quan la violència afecta la comunitat educativa), i altres serveis –tot i que en la majoria no queda clar quin rol tenen en l'atenció a nens i nois que han agredit.

Erradicació de les violències institucionals

La tercera de les dimensions vinculades a aquestes reparacions és l'erradicació de les **violències institucionals**: amb aquesta expressió fem referència a **accions i omissions de les autoritats, personal públic i agents de qualsevol organisme o institució pública, que facin retardar, obstaculitzar o impedir l'accés a les polítiques públiques i a l'exercici dels drets en l'àmbit de les violències masclistes**. Pot ser un sol acte o la reiteració d'actes, o pràctiques de menor abast, que generen un efecte acumulat, i inclouen la victimització primària i la victimització secundària o revictimització, que ara desgranem.

La victimització primària: el servei d'atenció a la infància i adolescència han de detectar les violències sexuals

La victimització primària es dona quan no hi ha connexió amb una violència masclista prèvia. Per exemple, en vulneracions drets sexuals i reproductius, **no detectar una violència sexual (en víctimes o agressors) en els serveis bàsics d'atenció a la infància i a l'adolescència (àmbit educatiu, sanitari, policial, social o qualsevol altre àmbit institucional)**, o no formar el personal de l'administració pública en perspectiva de gènere.

Les institucions tenen la responsabilitat pública d'identificar indicis de violències sexuals (en els discursos i els comportaments), abordar el problema, difondre missatges clars i inequívocs, derivar a serveis específics i assegurar la protecció de la infància i l'adolescència. La detecció es pot fer tant a través de les víctimes com dels agressors, siguin usuaris, familiars, o parelles o exparelles de les persones que han patit les agressions.

Entre les professionals del servei públic hi ha una por estesa a “malinterpretar senyals” davant d'un indici de violència sexual en infants i adolescents. Especialment en el món educatiu, on els infants passen la major part del temps, el professorat és potencialment un agent de canvi d'alta importància a l'hora de detectar les violències sexuals. Per aquest motiu, cal tenir més formació i informació sobre l'atenció a les violències sexuals, facilitar eines per a la detecció, recursos especialitzats i àgils que donin suport quan ho han detectat, eines d'acompanyament a les famílies i a les professionals que detecten les situacions de violència.

La victimització secundària

Quan un infant o adolescent revela una agressió sexual, cal donar-li una resposta immediata. No obstant, és habitual trobar-se amb una sobreexposició a diferents entrevistes o avaluacions per part de professionals de diferents àmbits (escolar, social, sanitari, policial, assistencial...), dubtar

de la veracitat del relat de les víctimes, menysprear el malestar i la por que identifiquen els infants i adolescents, no respectar els temps i processos, no donar informació accessible i suficient per garantir l'autonomia en la presa de decisions, fer servir estereotips o prejudicis, fer exploracions descoordinades entre serveis, judicis llargs, etc. Totes aquestes situacions es consideren violències institucionals, i reben el nom de victimització secundària o revictimització. La victimització secundària es dona després d'un procés de victimització primària i es pot relacionar directament amb l'eix de prevenció per la recuperació de les víctimes, donat que dificulta la seva recuperació.

Algunes estratègies per **reduir la revictimització i l'impacte emocional en les víctimes**:

- **Preservar la intimitat i la privacitat dels infants i adolescents.**
- **Implantació dels programes d'acompanyament inicial a través de les "Unitats integrades d'atenció als infants i adolescents víctimes d'abusos sexuals" (Barnahus) en el territori.** Aquesta acció, en desenvolupament per part de la Generalitat, pot contribuir a reduir, entre d'altres, la dilatació en els procediments, la multiplicitat de declaracions i la descoordinació entre recursos.
- **Canvis materials, de procediments i de recursos humans en els judicis:** adaptació de sales per a prendre la declaració com a prova preconstituïda; adaptació de circuits separats per a la circulació de les persones víctimes i encausades; adequació dels temps de la instrucció a les necessitats dels infants i adolescents, no demorar en el temps d'espera per prendre la declaració, tenir en compte si és període escolar (no haver de faltar sovint, per exemple); i que l'exploració la duguin a terme professionals especialitzats i formats, equips psicosocials adscrits als jutjats.
- **Informació i assessorament adequat** a la l'edat dels infants i adolescents, per tal que puguin exercir els drets que els són reconeguts: anar acompanyats d'una persona de confiança, disposar d'un defensor judicial, els diferents reconeixements mèdics, psicològics que siguin imprescindibles, etc., i que el procediment judicial o administratiu sigui de **tramitació preferent**.
- **Existència d'equips psicosocials.** Han de responsabilitzar-se de fer la declaració i donar suport al tribunal, de manera que el jutge pugui recavar dels pèrits un informe de desenvolupament i resultat de la declaració, i que s'eviti la confrontació visual de l'investigat amb la persona que ha estat agredida, més encara en casos de menors.
- Per a majors de 14 anys sol·licitar un **informe d'especial vulnerabilitat a les Oficines d'Atenció a la Víctima del Delicte** per tal que valorin si és recomanable que la declaració es faci per professionals especialitzats i, en el cas que hagi d'anar a judici, es pugui fer l'acompanyament per part d'aquesta Oficina.
- **Més Oficines d'Atenció a la Víctima del Delicte** per fer tot l'acompanyament abans, durant i després del procés judicial, i poder avaluar i proposar mesures de protecció als òrgans judicials en cada moment del procediment judicial i derivar, si escau, als serveis especialitzats.
- **Protocols consensuats a les urgències dels hospitals i atenció primària**, per tal que qualsevol potencial agressió sexual, més encara en casos d'infants i adolescents, tingui el tracte adequat, amb un/a professional de referència per centre que es faci responsable del seu compliment.

- **Modificacions en la prova preconstituïda.** Quan existeix una prova basada en la declaració de la persona menor que ha patit una agressió –és obligatòria quan la víctima és menor de 14 anys o és una persona amb discapacitat necessitada d’especial protecció–, només podrà ser l’autoritat judicial, un cop practicada la prova, qui podrà acordar una nova declaració en l’acte de judici oral quan es consideri necessari.

5. Accions i polítiques públiques que caldria promoure

Finalment, en base a les aportacions, les investigacions i les deliberacions conjuntes dutes a terme en el marc del Grup de treball, formulem un decàleg de propostes per tal de millorar l’abordatge integral de les violències sexuals en infància i adolescència, en particular les agressions sexuals de menors a menors:

1) CREAR UN PROCEDIMENT DINS DEL GOVERN PER MILLORAR LES DADES DISPONIBLES SOBRE VIOLÈNCIES SEXUALS EN INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA I COMPARTIR-LES ENTRE DEPARTAMENTS

Un dels obstacles principals que hem constatat a l’hora d’avaluar la problemàtica és que les dades disponibles són parcials, amb criteris a voltes inconnexos entre departaments, i a més presentades de forma agregada, fet que en dificulta la comprensió i anàlisi.

En aquest sentit, posem èmfasi en la necessitat de recollir dades que resultin significatives per entendre el fenomen, tant des de la vessant de la víctima com des de la de l’autor (dades socials i demogràfiques com l’edat, gènere, orientació sexual, municipi de residència, origen, tipus de comportament violent o abusu...), trobant maneres de fer compatibles la privacitat de les persones amb el coneixement del fenomen i tot allò que el genera.

Tots els departaments de la Generalitat que treballen al voltant d’aquesta problemàtica (Interior, Drets Socials, Educació, Justícia, Salut i Igualtat i Feminismes), així com els dels ens locals, haurien de poder comptar amb dades de qualitat que permetin comparar i compartir coneixements per a una millor prevenció i actuació, pel que és desitjable la creació de procediments de coordinació que treballin en aquesta direcció, sigui un grup de treball o un òrgan interdepartamental.

2) ADOPTAR UNA PLANIFICACIÓ SERIOSA, AMBICIOSA, SISTEMÀTICA I GRADUAL, AMB ESTÀNDARDS INTERNACIONALS, DE DESPLEGAMENT D’UNA EDUCACIÓ INTEGRAL EN SEXUALITAT

És fonamental incorporar l’educació integral en sexualitat de forma plena als centres educatius, des de la petita infància fins la finalització de l’educació obligatòria, i fer-ho de manera que interactui amb famílies i educació no formal. Perquè el desplegament de l’educació integral en sexualitat arribi veritablement a totes les noies i nois, a tots els nens i nenes, i no es quedi en una simple declaració d’intencions o en un programa de poc abast, cal adoptar una planificació seriosa, ambiciosa, sistemàtica i gradual, que tingui en compte les limitacions existents i la molt baixa formació en aquest tema de la gran majoria d’adults, docents inclosos, així com l’estesa mirada masclista en diversos graus, i que incorpori els criteris tècnics del sistema de Nacions Unides en el disseny, la implementació, el seguiment i l’avaluació. Fem notar que, en absència d’aquesta educació estructurada, es dona una educació inconscient i tàcita –marc cultural masclista, pornografia, grups d’iguals,...– que contribueix a mantenir les violències sexuals.

Adoptar un estàndard internacional d'EIS ha de permetre no només explicitar com es pretenen assolir els objectius que es proclamen i fer-ne el seguiment i avaluar-ne l'impacte en base a criteris consensuats i avalats pel sistema de Nacions Unides, sinó també poder comparar-nos, emmirallar-nos i aprendre d'altres països.

3) ANALITZAR LES RESISTÈNCIES DELS NOIS DAVANT LA PREVENCIÓ DE VIOLÈNCIES MASCLISTES I LA IGUALTAT DE GÈNERE

Entre els nois joves s'ha detectat un malestar creixent al voltant dels discursos d'igualtat, feministes o, fins i tot, de prevenció de violències masclistes. En aquest sentit, resultaria molt important analitzar quines resistències tenen, d'on sorgeixen, com s'alimenten per, a partir d'aquí, poder donar-hi resposta, enfocar millor les accions, i dissenyar accions preventives adaptades i coherents que permetin posar el focus preventiu en els nens i nois.

4) PROMOURE COMUNITATS COMPROMESSES AMB L'ERRADICACIÓ DE LES VIOLÈNCIES SEXUALS

La comunitat –veïnat, espais culturals, educatius i esportius, comerços, etc.–, amb les famílies al centre de tot, són un factor clau per a la prevenció de violències sexuals i, en general, per millorar la vida als barris, pobles i ciutats. Cal trobar fórmules per retornar a les comunitats la seva capacitat transformadora, reconèixer-les com a agents imprescindibles i capacitar-les en la prevenció de les violències, donat que l'acompanyament comunitari és un aspecte protector davant la possibilitat de cometre violències sexuals. Això és més important encara en entorns on la pobresa i l'exclusió social es cronifiquen.

No hi ha un ingredient únic per tal d'empoderar les comunitats en aquest objectiu, però apuntem a la coordinació entre agents del territori –que inclou les administracions públiques però també el teixit social– i a la realització de campanyes de sensibilització i informació dels recursos existents en violències sexuals contra infants i adolescents.

5) FORMAR EN PERSPECTIVA DE GÈNERE A PROFESSIONALS QUE PARTICIPEN EN L'ATENCIÓ A LES VIOLÈNCIES SEXUALS

Per tal de trencar amb la violència institucional i la victimització secundària, és imprescindible que les persones professionals que atenen als nens, nenes i adolescents en situació de violència masclista –a tots nivells: social, educatiu, de salut, policial, judicial– rebin una formació específica i obligatòria en perspectiva de gènere i, específicament en violències sexuals en la infància i adolescència. Així mateix, caldria assegurar que les persones que hagin de ser substituïdes per qualsevol motiu, ho siguin per altres que també tenen la formació i coneixements necessaris en qüestions de perspectiva de gènere.

6) DIFONDRE ENTRE PROFESSIONALS QUE ATENEN A INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA ELS CIRCUITS I LES CARACTERÍSTIQUES DELS SERVEIS ESPECÍFICS D'ATENCIÓ A NENS I ADOLESCENTS QUE HAN COMÈS VIOLÈNCIES SEXUALS

Entre professionals en l'àmbit de la infància i adolescència (pediatria, educació, lleure, serveis socials...) es detecta un desconeixement i confusió sobre els circuits i les característiques dels serveis específics que atenen a nens/nois que han comès alguna violència sexual, especialment d'aquells serveis públics als que poden recórrer voluntàriament sense ordre judicial. En aquest sentit, caldria clarificar els recursos amb els que es compta i les seves característiques i especificitats (atenció segons edat, diversitat funcional o altres necessitats especials, tipus de

violències, etc.) i assegurar-ne el coneixement per part de tots els professionals per tal de facilitar la derivació.

7) REVISAR ELS PROTOCOLS D'ATENCIÓ A LES VIOLÈNCIES SEXUALS DE TOTS ELS DEPARTAMENTS

Per tal de garantir que no hi hagi descoordinació entre els departaments de la Generalitat que atenen les violències sexuals en infància i adolescència, caldria una revisió i comparació de tots els protocols d'atenció a les víctimes i agressors de violències sexuals (sobretot des dels departaments d'Educació, Salut, Justícia, Interior, Drets Socials i Igualtat i Feminismes) per determinar si hi ha coherència entre ells i si s'està seguint una mateixa línia d'actuació.

8) FOMENTAR LES BONES PRAXIS PERIODÍSTIQUES, EN COORDINACIÓ AMB EL COL·LEGI DE PERIODISTES I EL CONSELL AUDIOVISUAL DE CATALUNYA

Els mitjans de comunicació tenen una responsabilitat social en prevenir violències sexuals contra els infants. Els reportatges d'alguns diaris han estat determinants per donar a conèixer casos existents d'agressions sexuals contra infants i evitar la impunitat dels qui els han perpetrat o els perpetren. Al mateix temps, l'impacte mediàtic dels mitjans de comunicació sobre els casos de Badalona han donat una preocupant sensació d'alarma social, d'excepcionalitat territorial i han facilitat discursos estigmatitzadors –per exemple sobre el col·lectiu gitano, tot i que diversos dels adolescents que van cometre les agressions no ho són. Per tal que els mitjans de comunicació esdevinguin aliats en la lluita contra les violències sexuals, cal que promoure i adoptar bones praxis en la divulgació de notícies d'aquest àmbit, que permetin superar estereotips i etiquetes, fomentar la cohesió social i, en definitiva, contribuir a la comprensió i prevenció d'aquesta problemàtica.

9) VALORAR LA NECESSITAT D'IMPULSAR AGUN CANVI LEGISLATIU A NIVELL CATALÀ I/O ESTATAL QUE DIFICULTI L'ACCÉS DELS MENORS A LES WEBS PORNOGRÀFIQUES

Si bé l'absència d'una educació integral en sexualitat, que inclogui una educació digital, incrementa l'impacte de l'ampli accés dels menors a la pornografia, no hi ha dubte que les estratègies del porno *mainstream* per arribar a menors de fins a vuit o sis anys tenen conseqüències altament perjudicials. Per això, a nivell europeu s'està plantejant la necessitat d'establir sistemes per dificultar l'accés dels menors a les pàgines pornogràfiques. Més enllà de quina sigui la perspectiva que s'adopti per ponderar els drets que col·lisionen a l'hora de decidir la implementació d'una mesura de control d'aquest tipus, creiem que la protecció dels drets de la infància sempre haurà de pesar més que qualsevol altre, i que promoure algun tipus de verificació de l'edat seria una mesura més de seguretat per protegir els més petits de l'efecte nociu que per a ells té l'accés a la pornografia.

10) CONSIDERAR EL TREBALL CONJUNT AMB EXPERTS EXTERNS EN LA IMPLEMENTACIÓ DE POLÍTIQUES PÚBLIQUES PER ERRADICAR LES VIOLÈNCIES SEXUALS CONTRA INFANTS I ADOLESCENTS

Aquest Grup ha estat treballant a contratemps durant tres mesos intentant fer un anàlisi acurada d'una situació extremadament complexa i delicada. La urgència amb la que hem dut a terme l'encàrrec ens ha dut a unes conclusions limitades. Creiem que si haguéssim pogut comptar amb més temps, serenitat, informació i recursos, les nostres conclusions i recomanacions podrien ser més acurades, i que en qualsevol cas, és bo que el Govern compti amb el contrast de persones expertes que treballem en aquest àmbit per definir polítiques.

EL GRUP DE TREBALL SOBRE LA SITUACIÓ ACTUAL DE LA VIOLÈNCIA SEXUAL CONTRA INFANTS I ADOLESCENTS, QUE HA ANALITZAT LES AGRESSIONS SEXUALS DE MENORS A MENORS

Components del Grup de Treball

- **Vicki Bernadet**, presidenta de la Fundació Vicki Bernadet i experta en abusos sexuals
- **David Bueno**, director de la Càtedra de Neuroeducació i professor de Genètica de la UB
- **Anna Forés**, professora de Pedagogia de la UB i codirectora de la Càtedra de Neuroeducació
- **Sergio Porcel**, sociòleg expert en desigualtats, cap de l'Àrea de Cohesió Social i Urbana de l'Institut Metròpoli
- **Mercedes Porras**, presidenta de la Fundació Pere Closa per la formació i la promoció del poble gitano a Catalunya
- **Raquel Tulleuda**, metgessa ginecòloga experta en educació i salut sexuals i sexologia clínica i llicenciada en Dret
- **Carla Vall**, advocada penalista i criminòloga experta en l'abordatge i prevenció de violències masclistes
- **Eduard Vallory** (*coordinador*), president de CATESCO i doctor en Ciències Socials i Polítiques

Relatora: **Júlia Collignon**, sociòloga especialitzada en gènere i tècnica d'educació sexual d'Actuavallès

Representants dels departaments de la Generalitat que hi han contribuït

Departament de Drets Socials

Núria Valls, secretària d'Infància, Adolescència i Joventut

Alba Muro, responsable de l'equip d'atenció a menors inimputables de la DGAIA

Departament d'Igualtats i Feminismes

Eduarne Jiménez, tècnica superior de prevenció de violències masclistes

Departament d'Educació

Neus Folguera, coordinadora de la Unitat de Suport a l'Alumnat en situació de Violència (USAV)

Departament d'Interior

Alba Alfageme, assessora sobre violència de gènere del conseller d'Interior

David Casanovas, cap de l'Àrea Central de Menors de Mossos d'Esquadra

Departament de Justícia

Lídia Serratusell, cap de l'Àrea de Reparació a la Víctima

REFERÈNCIES

- Antisida Lleida (2023). *Ombres. Quan posem el focus en un sol lloc apareixen les ombres. (Guia didàctica per acompanyar masculinitats que no (es) facin mal)*. Fundació Antisida de Lleida.
- Barjola (2018). *Microfísica sexista del poder*. Barcelona: Virus.
- Bueno, D. (2022). *El cervell de l'adolescent*. Barcelona: Rosa dels vents.
- Calvo González, S.; Martínez Hernández, C. (2023). *La educación sexual en su laberinto*. Recuperat de: <https://ctxt.es/es/20230601/Firmas/43179/educacion-sexual-curriculo-leyes-educativas-lomloe-soraya-calvo-clara-martinez.htm>
- Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia). (2020). *Informe sobre la taxa de reincidència*.
- Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia). *I tu? Saps com preguntar-me? Intervenció en infància i adolescència en cas de Violència Sexual. Recomanacions professionals*.
- Departament d'Igualtat i Feminismes, Generalitat de Catalunya. *Model d'abordatge de les violències sexuals. Un model de país*. Recuperat de: <https://igualtat.gencat.cat/web/.content/Ambits/violencias-masclistes/Model-dabordatge-de-les-Violencias-Sexuals.pdf>
- Departament d'Igualtat i Feminismes, Generalitat de Catalunya. *Protocol marc per una intervenció amb diligència deguda en situacions de violències masclistes*. Recuperat de: <https://igualtat.gencat.cat/web/.content/Ambits/violencias-masclistes/coordinacio-treball-xarxa/protocol/Protocol-Marc-2022.pdf>
- Departament de Drets Socials, Generalitat de Catalunya (2022). *Homes que exerceixen violències masclistes contra la parella o ex-parella. L'abordatge des dels serveis socials*.
- Departaments d'Interior i d'Educació, Generalitat de Catalunya (2022). *Enquesta de convivència escolar i seguretat 2021-22*.
- Echeburua, E. y Corral, P. (2006). *Secuelas emocionales en víctimas de abuso sexual en la infancia*. Cuad. med. forense. 2006, n.43-44, pp.75-82.
- ERDISC-UAB [Equip de Recerca en Diversitat i Inclusió en Societats Complexes, Universitat Autònoma de Barcelona] (2020). *WUNGU. Gènere i diversitat cultural a l'escola*. UAB i Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.
- hooks, b. (2021). *La voluntat de canviar. Homes, masculinitat i amor*. Manresa: Tigre de paper.
- van Hoorn, J., Fuligni, A. J., Crone, E. A., & Galvan, A. (2016). Peer influence effects on risk-taking and prosocial decision-making in adolescence: Insights from neuroimaging studies. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 10, 59-64.
- Lindberg, S. M., Grabe, S., i Hyde, J. S. (2007). Gender, pubertal development, and peer sexual harassment predict objectified body consciousness in early adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 17(4), 723-742.
- Marroquí, M. (2023). *Eso no es sexo. ¡Otra educación sexual es urgente!*. Barcelona: Planeta.
- McAra, L. i McVie, S. (2016). Understanding youth violence: The mediating effects of gender, poverty and vulnerability. *Journal of Criminal Justice*, 45, 71–77.

- McCrory, E., & Viding, E. (2010). The neurobiology of maltreatment and adolescent violence. *The Lancet*, 375(9729), 1856-1857.
- Ministerio de Justicia (2022). *Guía de Buenas prácticas para la declaración en el proceso penal de menores y personas con discapacidad necesitadas de especial protección: intervención desde la psicología forenses, en particular la prueba preconstituida*.
- Oficina de Naciones Unidas contra Drogas i Delictes (UNODC) (2014). *Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law: Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary*. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Justice_Matters_Involving-Web_version.pdf
- Owens, E. W., Behun, R. J., Manning, J. C., & Reid, R. C. (2012). The impact of internet pornography on adolescents: A review of the research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19(1-2), 99-122.
- Partnoy, J., Raine, A., Rudo-Hutt, A.S., Gao, Y., Monk, K. (2020). Heart Rate Reactivity, Neighborhood Disadvantage, and Antisocial Behavior. *Crime & Delinquency*, 1–27.
- Sampson, R. J. i Groves, W. B. (1989). Community structure and crime: Testing social-disorganization theory. *American Journal of Sociology*, 94(4), 774–802.
- Sánchez, X., Redolar, D., Bufill, E., Colom, F., Vieta, E., i Bueno, D. (2013). *Som una espècie violenta?* Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona.
- Save de Children (2020). *(Des)información sexual: pornografía y adolescencia. Un análisis sobre el consumo de pornografía en adolescentes y su impacto en el desarrollo y las relaciones con iguales*. https://www.savethechildren.es/sites/default/files/2020-11/Informe_Desinformacion_sexual-Pornografia_y_adolescencia.pdf
- Schwartz, M. D. i DeKeseredy, W. S. (1997). *Sexual assault on the college campus: The role of male peer support*. Sage Publications: Thousand Oaks.
- Subirats, M. (2017). *Coeducació, aposta per la llibertat*. Barcelona: Octaedro.
- Tervo-Clemmens, B., Calabro, F.J., Parr, A.C. et al. A canonical trajectory of executive function maturation from adolescence to adulthood. *Nat Commun* 14, 6922 (2023).
- UNESCO (2018). *Orientaciones técnicas internacionales sobre educación en sexualidad: un enfoque basado en la evidencia*. UNESCO, UNICEF, UNSIDA, UNFPA, OMS i ONU Dones. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265335>
- UNESCO (2021). *Reimaginem junts els nostres futurs: un nou contracte social per a l'educació*. CATESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382890>
- UNESCO (2022). *El camino hacia la educación integral en sexualidad: informe sobre la situación en el mundo*. UNESCO, UNICEF, UNSIDA, UNFPA, OMS i ONU Dones. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381628>
- Vall i Duran, C. (2022). *Trenqueu en cas d'emergència*. Barcelona: Univers.
- Vega-Gea, E., Ortega-Ruiz, R., & Sánchez, V. (2016). Peer sexual harassment in adolescence: Dimensions of the sexual harassment survey in boys and girls. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 16(1), 47-57.
- Williams, A. (2020). Early childhood trauma impact on adolescent brain development, decision making abilities, and delinquent behaviors: Policy implications for juveniles tried in adult court systems. *Juvenile and family court journal*, 71(1), 5-17.